

Вищий навчальний заклад
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Рівень вищої освіти - другий (магістерський)

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

Кредитування населення в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку

(тема кваліфікаційної роботи)



_____ (підпис)

Здобувача вищої освіти

Богдан Володимирович

(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор

Єрохін Сергій Аркадійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (підпис)

*Завідувач кафедри фінансів, обліку та
фундаментальних економічних дисциплін*

доктор економічних наук, доцент

Овчар Петро Андрійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (підпис)

Київ – 2025

ПЛАН

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ	7
1.1. Сутність кредитування населення.....	7
1.2. Класифікація кредитів для населення.....	13
1.3. Нормативно-правове забезпечення процесів кредитування в Україні.....	26
Висновки до першого розділу.....	34
РОЗДІЛ II. ОЦІНКА СТАНУ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	35
2.1. Динаміка та структура кредитування фізичних осіб за останні роки.....	35
2.2. Основні учасники ринку кредитування та їх особливості (банки, небанківські установи).....	46
2.3. Фактори, що впливають на розвиток кредитування населення в Україні	56
Висновки до другого розділу.....	66
РОЗДІЛ III. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	67
3.1. Світовий досвід розвитку ринку кредитування фізичних осіб: уроки для України.....	67
3.2. Проблеми та ризики кредитування населення в Україні.....	76
3.3. Стратегії мінімізації ризиків і розвиток цифрових технологій у сфері кредитування.....	83
Висновки до третього розділу.....	93
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	98
АНОТАЦІЇ	105



ВСТУП

Вступ. Кредитування населення є однією з основних складових сучасної фінансової системи, яка має значення для розвитку економіки, підвищення рівня життя громадян та підтримки соціальної стабільності. Зокрема, споживчі кредити стали невід'ємною частиною фінансових відносин у багатьох країнах, сприяючи активному розвитку внутрішнього ринку, стимулюванню попиту на товари та послуги, забезпеченню доступу населення до необхідних ресурсів для покриття поточних або довгострокових потреб.

З огляду на це, дослідження теоретичних складових кредитування населення має ключове значення для розуміння механізмів функціонування кредитного ринку, виявлення основних факторів, що впливають на розвиток цієї галузі, визначення ролі фінансових установ у забезпеченні доступу громадян до фінансових послуг. Кредитування населення включає різні форми надання позик, кожна з яких має свої особливості та регулюється різними правовими нормами.

Знання теоретичних основ кредитування населення дає можливість краще зрозуміти принципи, на яких базується фінансова система, визначити чинники, що впливають на умови кредитування, дослідити правові та економічні рамки для забезпечення ефективного та безпечного кредитування для всіх учасників ринку. Цей напрямок є не тільки для фінансових установ, але й для державних органів, що займаються регулюванням фінансового сектору, для самих позичальників, чії права та інтереси повинні бути надійно захищені на всіх етапах кредитних відносин.

Актуальність теми. Організації банківського кредитування фізичних осіб визначається постійною потребою в удосконаленні механізмів надання кредитних послуг населенню, що є важливим елементом розвитку економіки. Споживчі кредити дозволяють громадянам задовольняти свої потреби в умовах обмежених доходів, що стимулює внутрішній попит і сприяє економічному зростанню. Водночас, для банків це є важливою частиною їхньої діяльності, оскільки кредитування фізичних осіб приносить значні прибутки, що дозволяє зміцнювати їхню фінансову стабільність та конкурентоспроможність.

Незважаючи на позитивний вплив споживчого кредитування на економіку, існують численні проблеми, такі як високий рівень дефолтів, недостатній рівень фінансової грамотності серед позичальників, складнощі в оцінці кредитоспроможності клієнтів. Враховуючи динамічні зміни на ринку фінансових послуг, удосконалення механізмів кредитування фізичних осіб є нагальною потребою для банківських установ, регуляторів і економістів.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Теоретичним аспектам організації банківського кредитування фізичних осіб присвячено роботи як вітчизняних, так і зарубіжних економістів. Зокрема, питання змісту, форм розвитку та ролі споживчого банківського кредитування в Україні розглядаються в дослідженнях таких вчених, як А. Даниленко, В. Зінченко, А. А. Пересада, М. І. Савлук, Д. Г. Лук'яненко, І. А. Козоріз, С. Осадець та інших. Додатково, проблематику банківського кредитування фізичних осіб вивчали Г. Н. Белоглазова, Л. П. Жуков, С. І. Давришвін, Е. Ф. Кроливецька, М. В. Романовський, С. Н. Власова, С. А. Даниленко, Ю. А. Бабічева, Г. С. Панова та інші науковці.

Метою даного дослідження є визначення теоретичних засад кредитування населення в Україні, аналіз нових механізмів та факторів, які впливають на розвиток кредитного ринку, впливу кредитування на економічний розвиток та соціальне становище громадян та визначення його особливостей та напрямів щодо його подальшого розвитку в Україні.

Завдання:

- вивчити сутність кредитування населення;
- проаналізувати класифікацію кредитів для населення;
- оцінити нормативно-правове забезпечення процесів кредитування в Україні;
- проаналізувати динаміку та структуру кредитування фізичних осіб за останні роки;
- дослідити основних учасників ринку кредитування та їх особливості;

- визначити фактори, що впливають на розвиток кредитування населення в Україні;
- вивчити світовий досвід розвитку ринку кредитування фізичних осіб;
- оцінити проблеми та ризики кредитування населення в Україні;
- розробити стратегії мінімізації ризиків та розвитку цифрових технологій у сфері кредитування.

Об'єктом дослідження є кредитування населення в Україні як складова частина фінансової системи, що охоплює всі форми надання кредитних послуг фізичним особам.

Предметом дослідження є кредитні відносини населення з комерційними банками та фінансово-кредитними установами з приводу отримання, використання та погашення споживачого кредиту.

Методи дослідження ґрунтуються на комплексному підході, який включає аналіз нормативно-правових актів, статистичних даних, порівняльний аналіз міжнародного досвіду сфери кредитування населення. Використовуються методи статистичного оброблення інформації для вивчення динаміки кредитування та визначення основних тенденцій на ринку, методи соціологічного опитування для виявлення факторів, що впливають на поведінку позичальників та кредиторів.

Елементи наукової новизни отриманих результатів. Полягає в розробці рекомендацій щодо оптимізації ринку кредитування населення в Україні з урахуванням світового досвіду та новітніх технологій, у визначенні ключових факторів, які забезпечують розвиток цього ринку в умовах постійних економічних і соціальних змін.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості застосування їх для вдосконалення державної політики в сфері кредитування населення, підвищення ефективності роботи банківських та небанківських

установ, для розробки механізмів, що сприятимуть доступу широких верств населення до фінансування в умовах змінної економічної ситуації.

Структура роботи. Робота складається із вступу, 3 розділів, 9 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Робота має 5 рисунків і 5 таблиць.



РОЗДІЛІ. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Сутність кредитування населення

Одним з інструментів фінансового стимулювання та забезпечення стабільного розвитку економіки є банківське кредитування. Воно має значний соціально-економічний вплив, адже через фінансово-кредитні механізми можна збільшити активи різних учасників ринку — від окремих громадян і сімей до держави в цілому.

З набранням чинності Цивільним кодексом України від 01.01.2004 року в статті 1054 було запропоновано єдине узагальнене визначення кредиту, що виражається таким чином: «За кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується вклати грошові кошти (кредит) позичальникові в обсязі та на умовах, визначених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит і сплатити проценти» [50].

Це визначення має дві характеристики, що заслуговують на увагу. По-перше, воно обмежує коло кредиторів лише фінансовими установами. По-друге, кредит ототожнюється з ресурсами, які передаються на умовах повернення та платності, а не можуть трактуватися як «ресурсний» підхід. Такий підхід широко зустрічається в економічних дослідженнях, де основна увага фокусується на кредиторі, який надає свої ресурси [28].

Це дає можливість оцінити кредит з точки зору обсягу доступних ресурсів у кредитора, що є необхідним для математичних або статистичних аналізів. Проте такий погляд має суттєвий недолік: він звужує розуміння кредиту лише до ресурсів, не враховуючи необхідність кредитних відносин між суб'єктами, зменшує активність позичальника, який фактично стає «пасивним» учасником цього процесу.

При цьому необхідно зазначити, що кредит є не лише економічною операцією, але й економічними відносинами, що виникають між кредитором та позичальником. І саме ці відносини визначають специфіку кредиту як

економічного явища, відрізняючи його від інших економічних категорій. Таким чином, для правильного розуміння сутності кредиту необхідно враховувати не лише ресурси, що передаються, але й характер економічних відносин між учасниками.

Реалізація кредитних відносин неможлива без попереднього узгодження інтересів усіх суб'єктів. Це узгодження, яке стає результатом компромісу між сторонами, не відбувається автоматично через наявність ресурсів у кредитора та потреби в них у позичальника. Погодження таких параметрів кредиту, як його забезпечення, термін, відсоткова ставка, можливість вибору інших варіантів залучення та використання коштів. Це підкреслює, що головною ознакою кредитних відносин є не тільки ресурси, але й добровільність, рівноправність і взаємна зацікавленість, що і повинні бути чітко закріплені в кредитному договорі і стати основою правових відносин між сторонами [25].

Після виникнення кредитних відносин, а саме під час їх реалізації, права та обов'язки між суб'єктами можуть виявитися нерівними. Це особливо виражено в юридичному аспекті, оскільки кредитний договір, хоча і є двосторонньо зобов'язуючим та консенсуальним, надає певні права кредитору (для більш детального розгляду див. [25, с. 82-83]). Це є аномалією для зобов'язальних відносин і не може служити вихідною основою «ресурсного» підходу до визначення кредиту. Інша проблема цього підходу полягає в його надмірному зосередженні на ресурсах, що фактично ототожнюються з кредитом. Це обмеження, зокрема, виникає через різні підходи науковців до об'єкта та предмету економічної й правової теорії, що впливає на розуміння кредиту в цих дисциплінах. Одна з основних причин популярності «ресурсного» підходу полягає в тому, що ресурси розглядаються як передумова виникнення правовідносин [44].

Однак всі наведені аргументи не можуть переконати нас відмовитися від пошуку науково обґрунтованого трактування поняття «кредит». Якщо його визначення буде адаптовано під специфічні потреби різних галузей науки, то це може призвести до серйозних непорозумінь. В такому разі комунікація між економістами та юристами, які використовують різні терміни і поняття, може

втратити сенс, що зробить право не лише непотрібним, а й шкідливим для економічної спільноти. Дослідження показують, що правова природа кредиту полягає саме в тому, щоб закріпити його економічну сутність за допомогою норм права [39].

О. Іоффе, який стверджував, що правовідносини виникають не через створення чогось нового правом, а через регулювання існуючих суспільних відносин. Вони виступають формою існування певних суспільних відносин, в нашому випадку — кредитних. Таким чином, економічна теорія та теорія права мають спільний предмет дослідження — суспільні відносини, які є економічними за змістом і юридичними за формою [16].

Категоріальне значення кредиту надає йому статусу центрального і системоутворюючого поняття в правознавстві. Для більшої узгодженості економічного та правового відношень до розуміння сутності кредиту вважаємо доцільним застосування визначення, сформульованого професором М. Савлуком, який трактує кредит як суспільні відносини [40].

Це є новим і перспективним поглядом. Там, в економічній науці переважає розуміння кредиту як економічних відносин, хоч певні подібні позиції, які підтримують наш погляд, можна знайти в дисертаційній роботі П. Чуба. Він зазначає, що «кредит є не лише економічною, а й історичною та правовою категорією». Однак, варто зазначити, що тут можливі дискусії щодо того, чи варто ставити історичну категорію на рівень економічної та правової, чи може кредит бути розглянутий як соціальна, політична чи культурна категорія. Проте в кінцевому підсумку автор не підтверджує своїх поглядів, обмежуючи дослідження сутності кредиту лише економічним фактором [52].

Завдяки кредитуванню здійснюється інвестування в реальний сектор економіки, що сприяє збільшенню капіталу, а в результаті — стабільному зростанню доходів у різних секторах економіки. Питання покращення економічного стану країни та подальшого розвитку кредитування населення, оскільки соціально-економічний рівень життя значної частини населення залишається низьким.

Процес розвитку банківської справи невід'ємно пов'язаний з еволюцією кредитування фізичних осіб. Разом вони виконують роль у формуванні цивілізованих відносин на ринку фінансових послуг, сприяючи підвищенню купівельної спроможності населення та покращенню його життєвого рівня.

Банківський кредит для фізичних осіб є формою економічних відносин між банком та позичальником, яка передбачає надання тимчасово вільних фінансових ресурсів банку на умовах повернення, строковості та платності [21].

У стабільно функціонуючій економіці міжбанківська конкуренція за надання кредитних послуг клієнтам є фактором розвитку фінансового сектору. Жорстка конкуренція серед банків забезпечує вигідніші умови для позичальників, стимулює банки до поліпшення сервісу та інновацій у кредитних продуктах.

Банківське кредитування фізичних осіб характеризується кількома факторами:

1. Вибір банку позичальником. Клієнт має право самостійно обирати банк, з яким він бажає укласти кредитний договір. Це забезпечує позичальнику свободу вибору найкращих умов серед різних банківських установ. Оскільки ринок кредитування є конкурентним, позичальник може порівняти процентні ставки, умови повернення та інші фактори, що створюють на загальну вигоду від кредиту. Фізична особа має можливість одночасно брати кредити в кількох банках, що дає змогу задовольняти різні фінансові потреби без обмежень.

2. Укладання кредитного договору. Банківський кредит надається лише після підписання кредитного договору між банком і позичальником. Договір є юридично обов'язковим документом, що фіксує умови кредитування, включаючи суму позики, строк її повернення, відсоткову ставку, можливі штрафи та санкції у разі порушення умов договору.

3. Прямі переговори між банком і позичальником. Усі питання, що виникають у процесі кредитування, вирішуються безпосередньо між банком та позичальником. Це забезпечує можливість для позичальника обговорити умови кредитування, внести зміни до договору або домовитися про інші специфічні

умови кредитування. Такий підхід дозволяє кожній зі сторін узгоджувати деталі співпраці, що підвищує гнучкість у відносинах.

4. **Зобов'язання сторін за договором.** Кожен з учасників кредитних відносин — банк та позичальник — бере на себе певні зобов'язання. Банк зобов'язується надати кредит на узгоджених умовах, враховуючи здатність позичальника до його повернення. Позичальник, в свою чергу, зобов'язується повернути кредит у визначений строк з відповідними процентами. Окрім цього, позичальник може бути зобов'язаний забезпечити кредит (наприклад, заставою майна) або надати інші гарантії. У разі порушення умов договору передбачено застосування штрафних санкцій або інших юридичних дій [21].

Кредитування населення надає значні переваги як для окремих громадян, так і для економіки в цілому. Воно перш за все забезпечує доступ до фінансових ресурсів широким верствам населення, що особливо необхідно в умовах обмеженого доступу до заощаджень або в ситуаціях, коли людина потребує термінового фінансування. Завдяки можливості отримати кредит, громадяни можуть реалізувати свої потреби, незалежно від того, чи накопичать достатньо коштів. Це стосується як річних господарських витрат (наприклад, на придбання побутової техніки, автомобіля або медичних послуг), так і великих, довгострокових інвестицій, таких як придбання житла через іпотеку.

Крім того, кредитування сприяє стимулюванню економічного зростання, оскільки надання позик сприяє збільшенню попиту на товари та послуги. Коли люди отримують можливість фінансувати великі покупки або послуги, вони активно споживають, що, у свою чергу, веде до зростання виробництва та розвитку ринкової інфраструктури. Збільшення споживчого попиту допомагає підприємствам розширювати виробництво, створює нові робочі місця, що має позитивний вплив на економічну стабільність країни.

Завдяки кредитуванню можна суттєво підвищити рівень життя населення. Це дозволяє людям швидше досягати своїх фінансових цілей і реалізовувати соціальні потреби, такі як забезпечення освіти, медичних послуг або комфортних житлових умов. Кредити відкривають можливості для більшої соціальної

мобільності, дозволяючи людям із середнім або низьким рівнем доходу покращити свій життєвий рівень за рахунок доступу до фінансових засобів. Це дозволяє більшій кількості громадян брати участь у ринкових процесах, що позитивно позначається на економіці загалом, створюючи більш рівні умови для різних соціальних груп.

Незважаючи на численні переваги, кредитування населення не позбавлене і певних недоліків та ризиків, які можуть негативно вплинути як на окремих позичальників, так і на економічну ситуацію загалом. Одним із найбільших ризиків є збільшення заборгованості серед населення, що може виникнути внаслідок невміння або неспроможності позичальників своєчасно погашати свої кредити. У разі, якщо позичальник не здатний виконати свої зобов'язання, борг може зрости за рахунок нарахування штрафів, пені чи відсотків, що лише погіршує фінансовий стан особи. Це може призвести до накопичення великих боргів, з якими позичальник не зможе впоратися, що, в свою чергу, може погіршити його кредитну історію і ще більше обмежити можливості отримання позик у майбутньому.

Ще одним серйозним ризиком є фінансова нестабільність, яка може виникнути в періоди економічних криз або в умовах різкого коливання доходів позичальників. В умовах рецесії або фінансової нестабільності люди можуть втратити роботу, зменшити свої доходи або зіткнутися з іншими проблемами, які ускладняють їх здатність своєчасно погашати кредити. Такі ситуації можуть призвести до масових прострочень, що знижує платоспроможність населення та створює фінансові труднощі як для самих позичальників, так і для банківських установ, які надають кредити.

Фактором є підвищення соціальної нерівності, яку може створювати доступність кредитів. Хоча кредитування дозволяє багатьом людям отримувати необхідні фінансові ресурси, однак не всі категорії населення мають рівний доступ до таких можливостей. Для деяких верств населення, особливо тих, хто має низький рівень доходів або погану кредитну історію, отримати кредит може бути надзвичайно складно. Це може призвести до ще більшого економічного

розриву між різними соціальними групами, оскільки ті, хто не має змоги скористатися кредитними ресурсами, можуть відчувати себе в невідгідному становищі в порівнянні з тими, хто має доступ до фінансування та може покращити своє становище.

1.2. Класифікація кредитів для населення

Споживчий кредит є одним з найбільш популярних фінансових інструментів на сьогоднішній день, і його частка складає близько 80% усіх запитів на кредитування. Це обумовлено високою потребою населення в доступних фінансових ресурсах для задоволення повсякденних потреб, таких як покупка товарів та послуг. Існують різні підходи до класифікації споживчих кредитів, що дозволяють систематизувати їх за різними критеріями. Як показує аналіз, багато з цих ознак збігаються з характеристиками загальної класифікації кредитів, що дозволяє виділити кілька основних факторів для класифікації споживчих кредитів.

Класифікація споживчих кредитів за об'єктами кредитування є елементом у визначенні специфіки кредитних продуктів, оскільки кожна категорія потребує окремого підходу та умов кредитування. Споживчі кредити можуть бути надані для фінансування різноманітних потреб, що дозволяє позичальникам отримати доступ до необхідних фінансових ресурсів для досягнення своїх цілей, будь то купівля товарів або оплата послуг.

Одним із найбільш поширених об'єктів кредитування є придбання побутової техніки. Ці кредити надаються для купівлі таких товарів, як холодильники, телевізори, пральні машини, комп'ютери та інша техніка, яка є необхідною для комфортного повсякденного життя. У таких випадках кредитори часто пропонують спеціальні умови, зокрема вигідні відсоткові ставки або пільгові періоди погашення, оскільки техніка є фізичним активом, який може бути використаний як заставу або певною мірою забезпечити позичальника [31].

Інший об'єкт кредитування — це автомобілі. Автокредити є одним із найбільш затребуваних видів споживчого кредитування. Тут позичальники отримують кошти на купівлю як нових, так і вживаних автомобілів. Автокредитування часто передбачає надання забезпечення у вигляді самого автомобіля, що знижує ризики для кредитора. Такі кредити зазвичай мають довший термін погашення, а умови відсоткових ставок можуть варіюватися в залежності від вартості автомобіля та кредитної історії позичальника.

Кредити для освіти є ще однією категорією. Вони надаються для фінансування навчання в університетах, коледжах чи спеціалізованих курсах. Такий тип кредиту часто має більш гнучкі умови погашення, оскільки позичальник може почати виплачувати борг лише після завершення навчання або отримання першої роботи. Кредити можуть бути як державними, так і комерційними, з різними рівнями відсоткових ставок, залежно від політики держави або фінансової установи.

Кредити на медичні послуги стають все більш популярними, особливо у випадках, коли позичальник потребує тривалого лікування або покупки дорогих медичних препаратів чи обладнання, яке не покривається страховкою. Такі кредити можуть бути надані на короткий термін, оскільки медичні витрати, як правило, є одноразовими або короткочасними. У деяких випадках лікарні або клініки можуть виступати як партнери фінансових установ, що спрощує процес кредитування для пацієнтів [31].

Іпотечний кредит — це вид довгострокового кредиту, що надається фізичним або юридичним особам на придбання, будівництво або реконструкцію нерухомості. Головною особливістю іпотеки є те, що позика забезпечується нерухомим майном (як правило, це квартира або будинок), яке є заставою до повного погашення кредиту. Якщо позичальник не може виконати свої зобов'язання, кредитор має право звернути стягнення на заставлене майно.

Іпотечні кредити зазвичай мають низьку процентну ставку порівняно з іншими видами кредитів, оскільки вони забезпечені заставою. Термін кредитування може варіюватися від кількох до десятків років, що дозволяє

позичальникам знизити розмір щомісячних платежів. Іпотечний кредит є популярним способом придбання житла для громадян, які не мають достатньо коштів для одноразової оплати повної вартості нерухомості.

Кредит за кредитною карткою — це вид кредиту, який надається банками на основі пластикової картки. Позичальник отримує можливість користуватися певною сумою грошей на картці в межах кредитного ліміту, встановленого банком. Кредитні картки мають певний пільговий період (зазвичай 30–50 днів), протягом якого користування кредитними коштами не супроводжується нарахуванням відсотків. Однак, якщо борг не погашено в цей період, банк нараховує високі відсотки на залишок непогашеної суми [31].

Перевагою кредитних карток є їх зручність у використанні для повсякденних покупок, онлайнового замовлення готівки через банкомати. Кредитна картка може бути корисною для тимчасового фінансування потреб, але через високі процентні ставки вона може бути неефективною для тривалих позик.

Інші об'єкти кредитування можуть включати кредити на ремонт житла, подорожі, покупки та інші потреби. Кредитування, кредитування на різноманітні споживчі цілі, такі як весільних заходів або інших значущих подій. У кожному випадку умови кредитування, такі як відсоткові ставки, строки погашення та можливі санкції за невиконання умов, будуть залежати від конкретного об'єкта кредитування, його вартості, від фінансової ситуації позичальника та політики кредитора.

Строк кредитування є одним із факторів, що визначають умови споживчого кредиту. Він не тільки має прямий вплив на розмір щомісячних платежів, але й значною мірою впливає на загальну суму виплачених відсотків, а отже і на загальну вартість кредиту для позичальника. Залежно від строку кредиту, можна виділити два основних типи споживчих кредитів: короткострокові та довгострокові.

Короткострокові кредити зазвичай надаються на періоди від кількох місяців до одного року. Цей тип кредиту часто використовують для покриття незначних,

термінових витрат, таких як покупка побутової техніки, оплата медичних послуг чи інших потреб. Короткострокові кредити мають одну перевагу — зазвичай вони мають відносно низьку процентну ставку порівняно з довгостроковими позиками. Однак, на відміну від довгострокових кредитів, щомісячні платежі за короткостроковими позиками можуть бути досить високими, оскільки сума боргу повинна бути погашена за коротший період часу.

Однією з особливостей короткострокових кредитів є їх швидке оформлення та погашення, що робить їх привабливими для людей, які потребують термінового фінансування. Проте позичальники повинні бути обережними при виборі такого кредиту, оскільки через високі щомісячні платежі вони можуть не завжди встигнути погасити борг вчасно, що може призвести до штрафів або негативного впливу на кредитну історію [21].

Довгострокові кредити мають значно більший термін погашення — від одного року до кількох років (і навіть десятиліття у випадку іпотечних кредитів). Це тип кредиту, який зазвичай використовується для більш значущих покупок, таких як житло, автомобіль, для фінансування в освіту або ремонт великої нерухомості. Довгострокові кредити дозволяють позичальникам розподілити виплати на довший період, що зменшує суму щомісячного платежу, роблячи їх більш доступними для бюджету.

Проте, хоча щомісячні виплати при довгострокових кредитах зазвичай є нижчими, необхідно зазначити, що через тривалий термін кредитування сума відсотків, яку потрібно буде сплатити протягом усього періоду, може значно збільшитися. Наприклад, позичальники, які беруть кредити на кілька років, можуть в результаті сплатити значно більшу суму, ніж вони отримали в кредит, через накопичення відсотків за довгий час.

Довгострокові кредити мають переваги у вигляді більш гнучких умов і можливості отримати більшу суму кредиту, однак вони вимагають від позичальників стабільного фінансового стану протягом тривалого періоду. Оскільки термін виплат тривалий, такі кредити підвищують фінансову

відповідальність позичальників і часто є більш складними в управлінні, особливо при зміні обставин або непередбачених фінансових труднощах [31].

Споживчі кредити можуть надаватися різними способами, і один з найбільш критеріїв для класифікації цих кредитів — це спосіб їх надання. Залежно від форми надання, кредити поділяються на готівкові та безготівкові. Кожен з цих способів має свої переваги та обмеження, що впливають на вибір позичальника та умови кредитування.

Готівковий кредит є найбільш універсальним варіантом позики. У цьому випадку позичальник отримує певну суму грошей безпосередньо на руки або на свій банківський рахунок, яку він може використовувати на свій розсуд. Це означає, що такі кредити не мають обмежень щодо того, на що позичальник може витратити отримані кошти. Кошти можуть бути використані для покриття будь-яких особистих потреб — від покупки побутової техніки до оплати медичних послуг чи навчання.

Однією з переваг готівкових кредитів є їхня гнучкість та простота у використанні. Позичальник має повну свободу вибору, як і на що витратити отримані кошти. Однак це єдине переважання, тому кредитори можуть бути обережними в наданні таких кредитів, оскільки не можуть повністю контролювати, чи буде кредит витрачений на цілком призначені при оформленні позики, або ж позичальник використає його для іншої мети. Тому готівкові кредити можуть супроводжуватися вищими процентними ставками або більш суворими вимогами до позичальника, ніж безготівкові.

Необхідно відзначити, що при готівковому кредитуванні позичальник часто не потребує спеціальних доказів щодо призначення витрат, що робить процес отримання кредиту досить швидким та простим. Тому цей тип кредиту є популярним серед споживачів, які потребують термінового фінансування для повсякденних потреб [31].

Безготівкові кредити — це кредити, при яких сума позики не передається позичальнику безпосередньо, а переводиться на рахунок продавця товару або послуги. Такий спосіб кредитування найчастіше застосовується при покупці

товарів або послуг, коли кредит надається спеціально для фінансування конкретної покупки, наприклад, при купівлі автомобіля, техніки, або оплати навчання чи медичних послуг.

Цей вид кредиту є більш контрольованим з боку кредитора, оскільки він має можливість чітко відстежувати, на що саме були витрачені кошти. Безготівкові кредити часто супроводжуються нижчими процентними ставками, оскільки ризик для кредитора є меншим. Оскільки кредит надається тільки на конкретні цілі, ймовірність того, що позичальник не зможе повернути кредит, знижується.

Однак, цей тип кредитування має свої обмеження, оскільки позичальник не може вільно розпоряджатися отриманими коштами. Наприклад, якщо кредит надається для покупки товару в конкретному магазині, позичальник не може використовувати ці гроші для інших цілей. Це обмежує свободу вибору позичальника, однак надає йому можливість отримати вигідні умови фінансування, оскільки кредитор більш впевнений у цільовому використанні кредитних коштів.

Безготівкові кредити можуть бути особливо вигідними для тих споживачів, які планують придбати конкретний товар або послугу і не мають необхідності в готівці для інших потреб. Цей тип кредитування забезпечує вищий рівень довіри між позичальником і кредитором, оскільки кошти будуть витрачені згідно з умовами договору [31].

Основні відмінності між готівковими та безготівковими кредитами полягають у способі їх надання та контролі за використанням позичених коштів. Готівкові кредити дають більше свободи, однак вони несуть більший ризик для кредитора і часто супроводжуються вищими процентними ставками. Безготівкові кредити, у свою чергу, більш контрольовані, що дозволяє кредиторам пропонувати більш вигідні умови, однак вони обмежують позичальників у використанні кредиту.

Вибір між готівковим і безготівковим кредитом залежить від потреб позичальника і від того, чи є в нього чітке уявлення про те, на що він хоче витратити позичену суму. Оскільки безготівкові кредити є більш обмеженими у

використанні, вони часто є більш привабливими для споживачів, які потребують фінансування для конкретних цілей, таких як покупка товару або послуги, у той час як готівкові кредити можуть бути більш привабливими для тих, хто потребує гнучкості у використанні позики.

Однією з основних характеристик, що визначають умови споживчого кредитування, є наявність або відсутність забезпечення. Це є фактором, що має суттєвий вплив як на кредитора, так і на позичальника, оскільки визначає рівень ризику та умови отримання позики [31].

Забезпечені кредити є тими, де позичальник надає під заставу певне майно або активи як гарантію повернення позики. Це може бути нерухомість (наприклад, квартира чи будинок), автомобіль, дорогоцінні предмети або навіть фінансові активи (депозити, акції тощо). Якщо позичальник не здатний виконати зобов'язання за кредитним договором і не може повернути борг у встановлений термін, кредитор має право конфіскувати це майно, щоб покрити суму боргу.

Договір поручительства є угодою, за якою одна особа (поручитель) зобов'язується перед кредитором виконати зобов'язання позичальника у випадку його невиконання. Поручитель несе відповідальність за повернення боргу, якщо основний боржник не виконає або не бажає виконувати свої зобов'язання. Договір поручительства є додатковим способом забезпечення кредиту та часто використовується у випадках, коли позичальник не має достатньої застави для отримання кредиту або якщо банк бажає знизити свої ризики.

Поручительство може бути як необмеженим, так і обмеженим певною сумою або терміном. У разі неплатежу позичальника поручитель зобов'язаний погасити заборгованість. Договір поручительства може бути застосований як окремо, так і в комплексі з іншими формами забезпечення, наприклад, заставою майна, що дозволяє створити додатковий рівень гарантії для кредитора.

Страхові договори є інструментом забезпечення кредиту. У цьому випадку позичальник або кредитор укладають страхову угоду, що гарантує компенсацію

ризиків, пов'язаних з кредитним договором. Наприклад, це можуть бути договори страхування життя, здоров'я або майна, яке виступає як застава за кредитом. Якщо позичальник не в змозі виконати свої зобов'язання, страховка покриває частину або всю суму боргу, що дозволяє знизити ризики для кредитора. [31].

Страхування може бути обов'язковим або добровільним, залежно від умов кредитування. Застосування страхових договорів часто є додатковим або паралельним механізмом забезпечення кредиту поряд із заставою майна або поручительством. Це дозволяє банкам знижувати рівень ризику, пов'язаний з непередбаченими обставинами, такими як смерть позичальника, нещасний випадок або стихійне лихо [31].

Застава майна, поручительство та страхування можуть застосовуватись як окремо, так і в комбінації. Наприклад, у разі отримання іпотечного кредиту позичальник може використовувати нерухомість як заставу, укласти договір поручительства з іншою особою та забезпечити кредит страхуванням на випадок втрати роботи чи житла. Така комбінована система забезпечення дозволяє знизити ризики для банку та збільшити ймовірність погашення кредиту в разі виникнення форс-мажорних обставин.

Забезпечення вважається більш вигідним, оскільки знижує ризики для кредитора, оскільки в разі невиконання умов договору він має можливість компенсувати втрати за рахунок реалізації заставленого майна. Таким чином, кредитори охочіше надають забезпечені кредити, оскільки вони мають додаткову гарантію, що дозволяє їм знизити потенційні фінансові втрати.

Забезпечені кредити мають кілька переваг, як для позичальника, так і для кредитора:

1. Нижчі процентні ставки. Оскільки ризик для кредитора менший через наявність забезпечення, він може запропонувати більш вигідні умови, включаючи низькі відсоткові ставки. Це може зробити кредит більш доступним для позичальника.

2. Вищі суми кредиту. Кредитори можуть надавати більші суми позик, оскільки забезпечення надає їм більшу впевненість у можливості повернення грошей.

3. Гнучкість умов. Для позичальників, які мають достатньо цінного майна, забезпечені кредити можуть бути вигідним варіантом для отримання великої суми грошей.

Однак цей тип кредиту має і свої недоліки. По-перше, ризик для позичальника полягає в тому, що в разі несплати кредиту він може втратити своє майно. Це може стати серйозною проблемою для людей, які надають в заставу нерухомість або інші дорогі активи [31].

Незабезпечені кредити є більш ризикованими для кредитора, оскільки вони надаються без будь-якої застави або майна, яке можна було б забрати у разі несплати боргу. У такому випадку кредитор покладається лише на платоспроможність позичальника та його здатність погасити борг у встановлений термін.

З одного боку, цей тип кредитування має свої переваги для позичальника. Він не ризикує втратою свого майна, оскільки не надає жодного активу, який би служив заставою. Це забезпечує більшу свободу і менше обмежень для позичальника. Наприклад, люди можуть отримати кредит на покриття особистих потреб без необхідності надавати майно в заставу, що робить такий кредит більш доступним у разі відсутності значних матеріальних активів.

Однак, незважаючи на ці переваги, незабезпечені кредити зазвичай мають більш високі процентні ставки. Це пов'язано з підвищеним ризиком для кредитора. Оскільки він не має жодних гарантій у вигляді майна, він компенсує цей ризик вищими відсотками. Крім того, такі кредити можуть бути обмежені у сумі, оскільки кредитор не має можливості гарантувати повернення значних сум через заставу.

Для позичальника це означає, що наявність незабезпеченого кредиту дає більше свободи у використанні грошей, але може бути дорожчим варіантом у фінансовому плані через вищі ставки.

Термін погашення кредиту та методи стягнення відсотків є факторами кредитного процесу, оскільки вони безпосередньо впливають на фінансову ситуацію позичальника, на загальну вартість кредиту [31].

Термін погашення кредиту визначає, протягом якого часу позичальник має повернути всю суму боргу. Кредити можуть мати різні умови погашення, що залежать від їхнього типу, розміру та умов договору. Існують два основні варіанти:

1. Одноразове погашення — у цьому випадку позичальник зобов'язаний повернути всю суму кредиту в один платіж в кінці терміну. Такий підхід часто використовується для короткострокових кредитів, де сума позики не є великою, і позичальник може дозволити собі погасити її за один раз. Одноразове погашення може бути зручним для тих, хто отримує одноразовий прибуток або має вільні кошти на момент закінчення терміну.

2. Погашення в розстрочку — кредити з розстрочкою мають більш гнучкі умови, де позичальник повертає борг рівними частинами протягом кількох місяців або років. Це дозволяє розподілити фінансове навантаження на більш тривалій період, зробити погашення кредиту більш комфортним для позичальника. Для довгострокових кредитів, як правило, застосовується саме цей підхід.

Розмір щомісячних платежів залежить від терміну кредиту, суми позики, процентної ставки та умов договору. Короткострокові кредити, зазвичай, передбачають вищі щомісячні платежі, але загальна сума відсотків може бути нижчою. Для довгострокових кредитів щомісячні платежі менші, але в результаті позичальник сплачує більшу суму відсотків через триваліший період.

Термін погашення має безпосередній вплив на фінансове навантаження на позичальника. Довші терміни дають змогу знизити щомісячні витрати, але призводять до збільшення загальної вартості кредиту через нарахування відсотків на більшій період [31].

Методи нарахування відсотків є ще одним фактором кредитного договору, оскільки вони визначають, скільки позичальник буде змушений платити за

користування кредитними коштами. Існують кілька основних методів, за допомогою яких нараховуються відсотки на споживчі кредити:

1. Нарахування відсотків на залишок основного боргу — це найбільш поширений метод, коли відсотки нараховуються тільки на суму залишку основного боргу. Тобто, кожен місяць сума, на яку нараховуються відсотки, зменшується в міру погашення кредиту. Це дозволяє позичальнику зменшувати фінансове навантаження з часом, оскільки відсотки нараховуються на меншу суму боргу.

2. Фіксована ставка протягом усього терміну кредиту — в цьому випадку відсоткова ставка залишається незмінною протягом всього періоду кредитування, що дозволяє позичальнику точно планувати свої фінансові витрати. Це дає чітке уявлення про суму, яку позичальник має сплатити за весь термін кредиту, і дозволяє уникнути непередбачених змін у розмірі виплат. Такий метод забезпечує стабільність і передбачуваність для позичальника, але він може бути менш вигідним, якщо процентні ставки на ринку знижуються протягом терміну кредитування.

3. Метод амортизованих платежів — цей метод передбачає, що позичальник сплачує фіксовану суму кожного місяця протягом усього терміну кредиту, що включає як основну суму боргу, так і відсотки. Спочатку більша частина щомісячного платежу йде на сплату відсотків, а потім, коли борг зменшується, більша частина платежу спрямовується на погашення основної суми боргу. Хоча щомісячний платіж залишається постійним, сума, яка йде на погашення основного боргу, поступово збільшується.

4. Метод простих відсотків — за цим методом відсотки нараховуються лише на початкову суму позики, без врахування зменшення боргу. Це дозволяє позичальнику точно знати, скільки він сплатить за весь термін кредиту, але цей метод може призвести до вищих витрат на відсотки, оскільки нарахування відсотків не зменшується з часом.

Кожен із цих методів має свої переваги та недоліки, і вибір залежить від особистих уподобань позичальника та умов кредитування. Нарахування

відсотків на залишок боргу є більш гнучким і дозволяє зменшити витрати з часом, тоді як фіксована ставка дає більше передбачуваності та стабільності. Однак, позичальник повинен враховувати, що різні методи стягнення відсотків впливають на загальну вартість кредиту, тому необхідно ретельно аналізувати умови перед укладенням кредитного договору [31].

Класифікація споживчих кредитів за суб'єктами кредитування є категорією, оскільки вона визначає, хто є позичальником і хто надає кредит. В залежності від того, чи йдеться про фізичну чи юридичну особу, умови кредитування можуть змінюватися, оскільки різні категорії позичальників мають різні фінансові можливості, рівень ризику і потреби. Розглянемо цю класифікацію більш детально.

Кредити, надані фізичній особі є одним з найбільш поширених форм споживчого кредитування. У цьому випадку позичальник – це звичайна людина, яка може взяти кредит для особистих потреб, таких як покупка товарів або послуг (наприклад, побутової техніки, автомобіля, освіти, медичних послуг або нерухомості), для покриття поточних витрат або обслуговування існуючих боргів.

Для фізичних осіб банки та інші фінансові установи зазвичай пропонують широкий вибір кредитних продуктів, включаючи:

- Споживчі кредити — надаються для фінансування будь-яких споживчих потреб.
- Іпотечні кредити — кредити на покупку або ремонт житла.
- Автокредити — для придбання автомобілів.
- Кредити на навчання або медичне обслуговування — специфічні кредити для оплати освіти або медичних послуг.
- Кредитні карти — гнучка форма кредитування з можливістю користування кредитом без нарахування відсотків протягом певного періоду.

Умови кредитування для фізичних осіб часто враховують рівень їх доходу, кредитну історію, стабільність роботи, інші фактори, які можуть вказувати на їх здатність своєчасно погашати борги. Позичальники мають більше обмежень



щодо розміру позики і терміну кредитування порівняно з юридичними особами, однак спрощена процедура та менші вимоги роблять цей тип кредитування доступним для широкого кола людей [12].

Кредити для юридичних осіб, тобто для підприємств та організацій, мають кілька суттєвих відмінностей від кредитів для фізичних осіб. Вони часто мають більший обсяг та триваліший термін погашення, оскільки підприємства, як правило, потребують значних коштів для розвитку, розширення виробництва, закупівлі обладнання або для фінансування інших великих проектів. Відповідно, банки готові надати більші суми, однак умови кредитування для юридичних осіб часто є більш строгими.

Юридичні особи можуть отримувати кредити для таких цілей:

- Інвестиційні кредити — для фінансування довгострокових проектів або закупівлі великого обладнання.
- Оборотні кредити — для забезпечення ліквідності підприємства, зокрема для покриття поточних витрат (зарплата, постачання матеріалів, оплата рахунків тощо).
- Кредити на рефінансування — для покриття вже існуючих боргів або заміни дорогих позик більш вигідними умов.
- Міжбанківські кредити — між банківських фінансових установ, таких як банки, для забезпечення ліквідності в межах фінансової системи [1].

Для юридичних осіб є такі фактори, як стабільність діяльності підприємства, його фінансові результати, вартість застави або гарантії, кредитна історія підприємства або її власників. У деяких випадках підприємства можуть отримувати кредити без забезпечення, якщо їх кредитний рейтинг є високим або вони мають підтверджену здатність до повернення позики.

Різні категорії позичальників (фізичні та юридичні особи) мають різні потреби і ризики, що безпосередньо впливає на умови кредитування:

- Для фізичних осіб кредитні умови зазвичай передбачають гнучкість у погашенні боргу, менш суворі вимоги до застави (особливо для невеликих сум позик) і високі ставки по відсотках, оскільки ризик для кредитора є вищим.

• Для юридичних осіб умови кредитування можуть бути більш вигідними, оскільки підприємства часто мають більші фінансові можливості та стабільніші джерела доходу. Проте, з точки зору кредитора, ці кредити пов'язані з більшими сумами, і тому часто потребують більш серйозних гарантій, таких як застави або поруки [31].

1.3. Нормативно-правове забезпечення процесів кредитування в Україні

Нормативно-правове забезпечення процесів кредитування в Україні є основою, яка регулює взаємодію між банками, іншими кредитними установами та позичальниками. Система нормативно-правових актів охоплює різні фактори кредитування, включаючи правові відносини між сторонами кредитного договору, вимоги до фінансових установ, механізми контролю за діяльністю банків, захист прав позичальників.

Основні нормативно-правові акти, що регулюють процеси кредитування в Україні, включають Конституцію України, закони, підзаконні акти, рішення та інструкції регуляторних органів, зокрема Національного банку України (НБУ).

Конституція України — це закон, що визначає правові основи існування української держави та суспільства, зокрема, права та свободи громадян. Конституція має вищу юридичну силу і є основою для всіх інших законів, актів та нормативних документів, що приймаються в країні.

Одним з основоположних прав, закріплених Конституцією України, є право на власність, що має значення в контексті кредитування. Відповідно до статті 41 Конституції України, кожен громадянин має право на власність, яка включає в себе право набувати, володіти, користуватися та розпоряджатися майном. Це право є основою для можливості отримання кредиту, адже право на власність забезпечує позичальнику можливість використовувати свої активи як гарантії при укладенні кредитного договору або здійснювати інші юридичні дії, що стосуються фінансових зобов'язань [19].

Крім того, стаття 13 Конституції України проголошує, що земля, її надра, води, лісові ресурси та інші природні ресурси є об'єктами права власності народу України. Оскільки ці природні ресурси можуть бути використані для фінансування певних проектів або як забезпечення кредитів, Конституція дає основу для визначення прав на природні ресурси як елементу кредитної системи країни [19].

Стаття 48 Конституції України, вказує на право громадян на соціальне забезпечення та захист. Хоча безпосередньо ця стаття не стосується кредитування, але в контексті соціальної політики важливою є роль кредитних установ у забезпеченні доступу до фінансових послуг для всіх категорій громадян, зокрема, через механізми пільгового кредитування та знижених процентних ставок для соціально незахищених груп.

Конституція України має значення для регулювання доступу громадян до фінансових послуг, включаючи кредитування. В Україні закріплені загальні принципи, які мають регулювати доступ до фінансових послуг та забезпечити захист прав споживачів. Це передбачає необхідність створення ефективної нормативно-правової бази для надання кредитних послуг, яка забезпечує рівні можливості для громадян, чітко регулює обов'язки кредиторів і позичальників [19].



Проте, саме через конституційне право на власність громадяни можуть залучати кредити для фінансування своїх потреб, таких як покупка житла, автомобіля, освіти чи медичних послуг. Це право забезпечує можливість кредитування як інструменту для реалізації особистих та соціальних потреб населення. Більше того, Конституція створює правову основу для забезпечення захисту інтересів позичальників, встановлюючи, серед іншого, і базові норми для підтримки справедливих умов кредитування.

Конституція створює базу для регулювання та захисту прав громадян у випадку виникнення спорів або суперечок з кредитними установами. Конституція гарантує кожному право на справедливий судовий розгляд (стаття 55), що необхідно для вирішення конфліктів, пов'язаних з кредитними

зобов'язаннями, такими як несплата боргу, спори з умовами договору або захист від нечесних практик з боку кредиторів.

З точки зору кредитування, Конституція встановлює юридичну рівність та захист прав людини, що накладає на державу обов'язок створювати умови для прозорості та доступності кредитних послуг, для захисту споживачів від шахрайства чи неправомірних дій з боку кредитних організацій [19].

Цивільний кодекс України є одним з основних джерел правового регулювання цивільних відносин в Україні, включаючи кредитування. Кодекс охоплює різні складові цивільних правовідносин, чітко регламентує умови і процедури, пов'язані з кредитними договорами та взаємодією між кредитором і позичальником.

Відповідно до Цивільного кодексу України кредитний договір є угодою між двома сторонами — кредитором (особа, яка надає кошти) та позичальником (особа, яка отримує кредит). Кредитний договір є двостороннім і взаємно зобов'язуючим. Це означає, що обидві сторони повинні виконувати взаємні зобов'язання: кредитор надає позичальнику грошові кошти або інші ресурси, а позичальник зобов'язується повернути ці кошти з урахуванням умов договору [41].

Цивільний кодекс регулює укладання кредитних договорів, зокрема визначає:

- **Форми укладання договору.** Згідно з нормами, договір може бути укладений у письмовій чи усній формі, в залежності від обсягу та типу кредиту.
- **Основні умови договору.** Це сума кредиту, строк кредитування, відсоткова ставка, умови погашення та інше.
- **Права і обов'язки сторін.** Кодекс чітко визначає, що позичальник має обов'язок повернути кредит в обумовлений строк, а кредитор — забезпечити надання коштів або товару відповідно до договору [50].

Права кредитора. Кредитор має право на повернення наданих коштів у встановлений термін, на стягнення процентів (якщо вони передбачені договором). У разі невиконання позичальником своїх зобов'язань, кредитор має

право вимагати відшкодування збитків, застосовувати санкції, звертатися до суду за стягненням боргу.

Обов'язки кредитора. Кредитор повинен своєчасно і в повному обсязі надати кредит у відповідності до умов договору. У разі необхідності він може здійснювати контроль за використанням наданих коштів, якщо це передбачено умовами кредитування.

Права позичальника. Позичальник має право на отримання кредиту на умовах, що визначені в договорі, на отримання чіткої та зрозумілої інформації про умови кредитування, відсоткові ставки та інші збори. Позичальник має право на дострокове погашення кредиту, якщо це не заборонено умовами договору.

Обов'язки позичальника. Позичальник зобов'язаний повернути отриману суму кредиту у відповідності до умов передбачених договором. Він несе відповідальність за несплату відсотків, за можливі додаткові збори або штрафи, які можуть бути визначені в разі порушення умов договору [50].

Цивільний кодекс визначає порядок укладання кредитних договорів, зокрема:

- **Письмова форма.** У більшості випадків для укладення кредитного договору вимагається письмова форма. Для окремих видів кредитів, таких як іпотечне кредитування або кредити великих сум, можуть бути передбачені додаткові вимоги.

- **Умови укладання.** Договір має бути укладений за умови, що сторони дійшли згоди щодо основних умов кредитування (сума кредиту, термін погашення, відсоткова ставка тощо).

- **Захист прав позичальника.** Цивільний кодекс надає можливість позичальнику звертатися до суду в разі порушення умов договору, зокрема у випадку нав'язування несправедливих умов або непорозумінь щодо відсоткових ставок [23].

Цивільний кодекс регулює механізми забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором. Це включає:

- **Заставу.** Застава є одним з найбільш поширених способів забезпечення виконання кредитних зобов'язань. У разі невиконання позичальником своїх зобов'язань, кредитор має право звернути стягнення на заставлене майно.

- **Порука.** Порука передбачає зобов'язання третьої особи (поручителя) сплатити борг у разі, якщо позичальник не виконає свої зобов'язання. Порука є способом додаткового забезпечення для кредитора.

Цивільний кодекс визначає механізми і процедури для звернення стягнення на забезпечене майно, якщо позичальник не виконає свої зобов'язання. Зокрема, описано порядок звернення до суду, продаж майна на аукціоні та інші юридичні процедури.

Цивільний кодекс регулює процедуру погашення боргу. Він визначає можливість різних варіантів погашення боргу:

- **Погашення одноразово.** Позичальник може повернути всю суму кредиту в кінці терміну.

- **Погашення частинами.** Більшість кредитів передбачає щомісячні виплати, які складаються з основної суми боргу та відсотків [50].

Кодекс визначає, що в разі затримки або несплати кредиту настає відповідальність у вигляді стягнення штрафів, пені або інших санкцій.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» є одним з основних нормативно-правових актів, що регулює функціонування банківської системи країни. Він визначає правила, процедури та умови, за якими банки можуть здійснювати свою діяльність, зокрема надавати кредити фізичним та юридичним особам. Метою цього закону є забезпечення стабільності банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів, стимулювання ефективного функціонування банківського сектора в Україні.

Закон встановлює загальні вимоги до банків, що стосуються не тільки їх прав та обов'язків, а й процедур, які вони повинні виконувати для забезпечення безпеки кредитних відносин. Він визначає умови, при яких банки можуть надавати кредити, і формує правову основу для здійснення кредитування на всіх рівнях — як для фізичних, так і для юридичних осіб [33].

Закон чітко регулює умови, за яких банки можуть надавати кредити. Він визначає, що кредитні операції мають бути прозорими та відповідати встановленим стандартам. Зокрема, кредитори зобов'язані обґрунтовувати свої рішення щодо надання кредитів, визначати наявність і оцінку кредитоспроможності позичальника, встановлювати відсоткові ставки, терміни погашення та інші умови кредитних договорів. Це дозволяє уникнути ситуацій, коли кредити надаються без належного аналізу ризиків, що може призвести до фінансової нестабільності.

Закон встановлює обов'язок банків надавати своїм клієнтам чітку та зрозумілу інформацію щодо умов кредитування. Це включає надання позичальникам інформації про відсоткові ставки, можливі штрафи або пеню за несвоєчасне виконання зобов'язань, умови та строків, які можуть вплинути на виконання кредитних зобов'язань [33].

Закон визначає, що банки зобов'язані впровадити внутрішній контроль за виконанням кредитних операцій, здійснювати перевірки на предмет можливих фінансових ризиків та дотримуватися норм щодо платоспроможності позичальників.

Закон акцентує увагу на відповідальності банків у випадку порушення умов кредитування. Це включає накладення штрафів на банки за порушення норм щодо правильності укладення кредитних договорів або за неналежне виконання зобов'язань перед клієнтами. Окрім того, банки повинні забезпечити належний рівень контролю за погашенням кредитів та за своєчасним отриманням повернених коштів.

Однією з основних вимог цього закону є необхідність наявності достатнього капіталу у банків. Це є умовою для забезпечення стабільності банківської системи та уникнення фінансових криз. Закон вимагає, щоб банки мали резерви та достатньо власного капіталу для покриття можливих збитків від неефективного кредитування або інших ризиків, пов'язаних з їх діяльністю [33].

Вимоги до капіталу регламентують процеси, за яких банки можуть залучати додаткові кошти для розширення своєї кредитної діяльності, зокрема через

випуск облігацій чи залучення інвесторів. Це дозволяє забезпечити банкам необхідну ліквідність для виконання своїх зобов'язань перед клієнтами та іншими фінансовими установами.

Усе це забезпечує не лише стабільність конкретних банків, а й зміцнює фінансову систему країни в цілому, знижуючи ймовірність виникнення банківських криз і сприяючи економічному розвитку.

Закон України «Про кредитні спілки» є правовим актом, що регулює діяльність кредитних спілок в Україні. Кредитні спілки є організаціями, що об'єднують своїх членів для здійснення спільної економічної діяльності, зокрема для надання фінансових послуг, таких як кредити, депозити та інші банківські операції. Цей закон визначає принципи функціонування кредитних спілок, їх організаційну структуру, умови надання кредитів та правила взаємодії між спілками і їх членами.

Основними принципами роботи кредитних спілок є добровільність вступу членів, надання послуг на рівних умовах і підтримка фінансової стабільності спілки. Зокрема, Закон регулює порядок надання кредитів, передбачає порядок прийняття рішень щодо надання позик, вилучення кредитоспроможності членів спілки та умови укладання кредитних договорів. Крім того, закон встановлює порядок повернення кредитів і відповідальність кредитних спілок у разі невиконання зобов'язань [16].

У контексті кредитування населення є те, що кредитні спілки часто можуть надавати позики за вигіднішими умовами порівняно з банками, оскільки вони працюють на основі кооперації та спрямовані на підтримку фінансового благополуччя своїх членів. Однак, як і в банківській сфері, кредитні спілки повинні дотримуватися відповідних норм і стандартів, щоб уникнути ризиків фінансової нестабільності та захистити інтереси своїх клієнтів.

Захист прав позичальників є складовою частиною законодавчої системи, що регулює кредитування в Україні. Законодавство надає різні механізми та інструменти для захисту прав споживачів фінансових послуг, зокрема в контексті кредитування. Першим і основним принципом є прозорість умов

кредитування. Це передбачає, що позичальники повинні бути чітко поінформовані про всі умови кредиту, зокрема про відсоткові ставки, додаткові витрати, терміни погашення та інші фактори, які можуть вплинути на виконання зобов'язань за кредитом [35].

Закон гарантує право позичальників на отримання повної та достовірної інформації про умови кредитування. Кредитори зобов'язані надавати всі необхідні документи, які роз'яснюють умови кредиту, інформувати позичальників про будь-які зміни у цих умовах. Це дозволяє споживачам уникнути непередбачених фінансових труднощів та приймати зважені рішення при укладенні кредитних договорів.

Крім того, законодавство встановлює обмеження на нарахування штрафів та пені за прострочення платежів, щоб захистити позичальників від надмірних фінансових навантажень. Зокрема, передбачені обмеження на розмір процентних ставок і штрафів, щоб уникнути ситуацій, коли позичальник не може погасити свій борг через занадто високі вимоги з боку кредитора. Встановлено обмеження на застосування подвійних платежів або зборів, що можуть виникати в процесі виконання зобов'язань за кредитом.

Законодавство спрямоване на захист споживачів від некоректних або нечесних практик з боку кредиторів, зокрема від оманливої реклами, неповідомлення про умови кредитного договору або нав'язування кредитів на невигідних умовах. Це включає вимоги до реклами фінансових послуг, щоб вона була правдивою і не вводила в оману потенційних позичальників [35].

Закон України «Про захист прав споживачів», який поширюється на всі види споживчих кредитів, включаючи споживчі позики, кредити на покупку товарів або послуг. Цей закон передбачає широкі права для споживачів, щоб вони могли ефективно захищати свої інтереси в разі порушення прав з боку кредиторів. Закон гарантує, що позичальники можуть звертатися до суду для захисту своїх прав, отримувати компенсацію за шкоду, завдану порушенням умов кредитного договору, та оскаржувати несправомірні дії кредиторів [34].

Українська правова система в галузі кредитування бере до уваги міжнародні стандарти та норми, що визначають практики кредитування та захисту прав позичальників, зокрема норми, встановлені Міжнародною асоціацією банків, а Європейським Союзом у контексті інтеграції України до міжнародної фінансової системи.

Нормативно-правова база кредитування в Україні постійно вдосконалюється, і виведення її на європейський рівень залишається пріоритетом для розвитку фінансового сектору. На даний момент, нормативно-правова система кредитування в Україні охоплює широкий спектр правових актів, які забезпечують ефективне функціонування кредитних відносин, захист прав споживачів і стабільність фінансової системи в цілому.

Висновки до першого розділу

У першому розділі роботи розглянуто теоретичні основи кредитування населення. Перш за все, було визначено сутність кредитування, яке є важливою складовою економічних відносин між банками і населенням, інструментом для забезпечення фінансової допомоги населення. Кредитування дозволяє домогосподарствам отримувати фінансові ресурси на термін, необхідний для задоволення потреб у життєвому, виробничому та іншому фінансуванні, що сприяє розвитку економіки країни.

Класифікація кредитів для населення, що була представлена у другій підглаві, дозволяє чітко розмежувати різні види кредитних продуктів, що надаються банками. Цей аспект є важливим для правильного вибору та використання кредитних послуг, враховуючи специфіку кожного виду кредиту, та його умови.

Третя частина розділу розглядає нормативно-правову базу, яка регулює кредитування в Україні. Нормативно-правові акти є основою для стабільності кредитних відносин та захисту інтересів як кредиторів, так і позичальників. Законодавчі ініціативи та нормативні акти впливають на розвиток кредитного ринку, забезпечуючи його ефективність, прозорість і захист прав учасників процесу.

РОЗДІЛ II. СУЧАСНИЙ СТАН КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Динаміка та структура кредитування фізичних осіб за останні роки

Банківська система кредитування України є елементом національної економіки, що забезпечує доступ громадян та бізнесу до фінансових ресурсів. В Україні працює значна кількість комерційних банків, які надають різноманітні кредитні послуги, зокрема: споживчі кредити, кредитні картки, кредити для поповнення оборотних коштів, інвестиційні кредити, овердрафт тощо. Згідно з даними НБУ на 1 березня 2024 року, в Україні активно функціонує 63 комерційні банки, серед яких 26 — з іноземним капіталом, включаючи 19 банків із повністю іноземним капіталом (див. рис. 2.1). З цієї кількості п'ять банків перебувають у державній власності: АТ КБ «Приватбанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», АБ «УКРГАЗБАНК» та АТ «СЕНС БАНК».

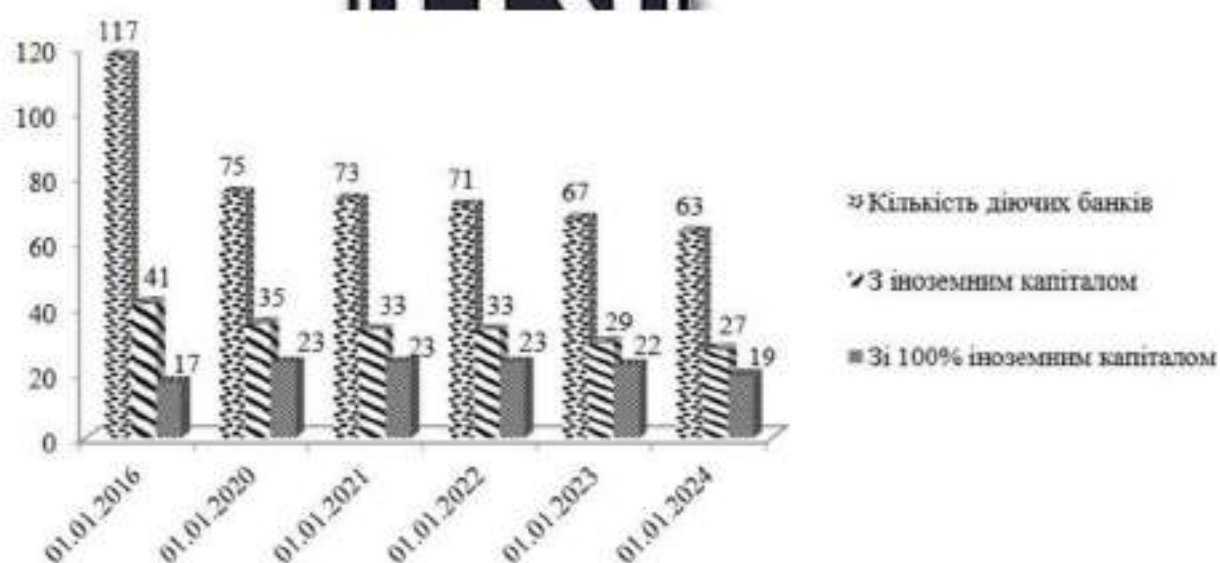


Рис. 2.1. Динаміка кількості комерційних банків за 2015-2024 рр.

Джерело: [24].

Отже, аналіз даних, представлених на рис.2.1, дозволяє зробити кілька висновків щодо останніх тенденцій у банківській системі України:

1. Спостерігається негативна динаміка загальної кількості діючих банків. Станом на початок 2024 року кількість банків зменшилася з 117 до 63 порівняно з початком 2016 року, що становить зниження на 54 установи.

2. Кількість банків з іноземним капіталом знизилася на 14 одиниць — з 27 на початку 2016 року до 41 на початок 2024 року.

3. Водночас, число банків з повністю іноземним капіталом зросло з 17 до 19 одиниць порівняно з початком 2016 року.

Однак зменшення кількості банківських установ в Україні не слід автоматично трактувати як негативну тенденцію або показник кризи в банківському секторі. Такий спад може бути результатом виведення з ринку непрацюючих установ, що, в свою чергу, може позитивно вплинути на ефективність функціонування банківських систем, оскільки знижується рівень конкуренції серед банків [24].

Окрім загального аналізу кількості діючих банків, було досліджено зміну кількості відокремлених підрозділів комерційних банків в Україні. Станом на 1 січня 2024 року в Україні діють 63 комерційні банки, які разом мають 5138 філій та відділень. Це свідчить про значну частку банків, що зберігають розгалужену мережу відокремлених підрозділів, що дозволяє їм забезпечувати доступність своїх послуг для широкого кола клієнтів на всій території країни.

На цьому фоні лідерами за кількістю підрозділів є кілька великих банків. Найбільше філій та відділень мають державні та великі комерційні банки, такі як АТ «Ощадбанк», який має 1182 підрозділи, і АТ КБ «ПриватБанк», що налічує 1132 підрозділи. Інші банки з помітною мережею філій включають АТ «Райффайзен Банк» (332 підрозділи), АТ «УКРСИББАНК» (223 підрозділи), АТ «ПУМБ» (221 підрозділ), АБ «УКРГАЗБАНК» (220 підрозділів) та АТ «А-БАНК» (201 підрозділ) [10].

Проте, якщо порівняти ці дані з 2016 роком, коли кількість відокремлених підрозділів банків становила 11871 одиницю, то можна помітити значне скорочення — на 6733 одиниці. Це скорочення є результатом кількох факторів. По-перше, ліквідація або злиття багатьох банківських установ, що призвело до

закриття їхніх філій та відділень. По-друге, оптимізація структури діючих банків, що полягає в скороченні фізичних точок обслуговування на користь цифрових і дистанційних каналів, таких як онлайн-банкінг та мобільні додатки. Це дозволяє банкам зберігати конкурентоспроможність, знижуючи витрати на утримання розгалужених відділень та зосереджуючи увагу на покращенні технологічних сервісів. (рис. 2.2.)

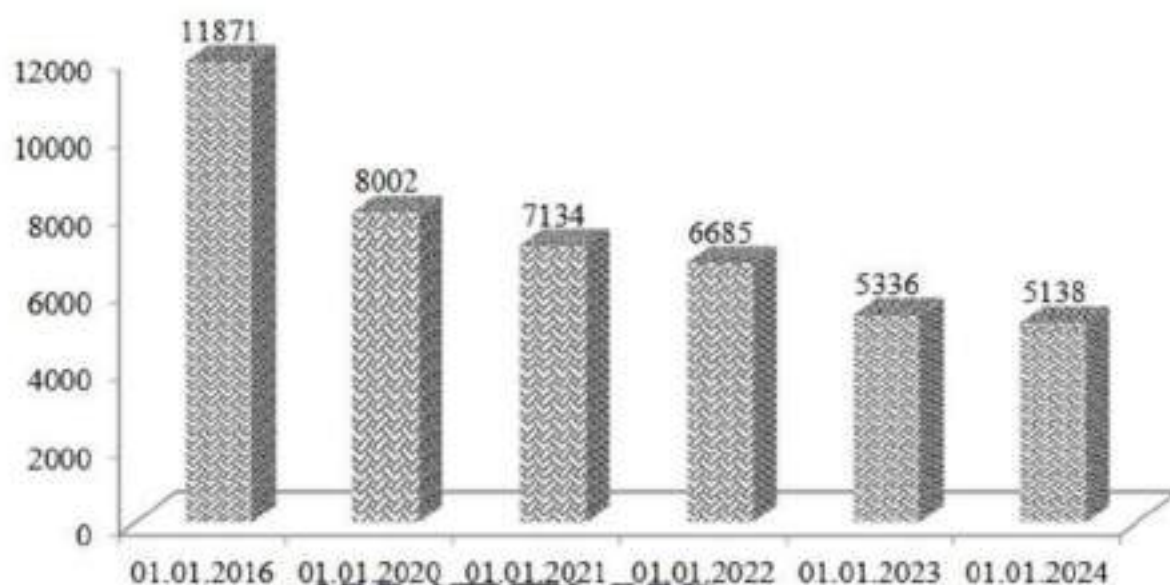


Рис. 2.2. Динаміка кількості фізичних відділень комерційних банків за 2015-2024 рр.

Джерело: [10].

Кредитування є основною діяльністю банківських установ, оскільки воно забезпечує значну частину їхніх доходів і прибутків. Таким чином, головним завданням комерційного банку є організація кредитного процесу таким чином, щоб досягти максимально можливих доходів при мінімізації ризиків неповернення коштів.

Згідно з даними Національного банку України на 1 березня 2024 року, загальний обсяг заборгованості за банківськими кредитами становив 1 022 565 млн грн. При цьому за цей обсяг кредитів банки нарахували доходи в сумі 92 174 млн грн, що становить 9,01% від загального обсягу кредитного портфеля. Ці цифри демонструють певну тенденцію у розвитку кредитування в Україні, яку

можна відстежити через порівняння показників за останні роки, що наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Динаміка банківських кредитів та доходів за ними у 2015-2024 рр., млрд. грн.

Дата	Кредити надані клієнтам (млн грн)	Нараховані доходи до отримання (млн грн)
01.01.2016	1 009,90	68,1
01.01.2020	1 033,40	141,7
01.01.2021	960,7	110,9
01.01.2022	1 065,30	92,6
01.01.2023	1 020,00	86,9
01.01.2024	1 020,00	90,1

Джерело: [10].

Один із факторів полягає в тому, що, незважаючи на зменшення кількості діючих банківських установ в Україні, загальний обсяг наданих кредитів на початок 2024 року збільшився на 13,1 млрд грн порівняно з початком 2016 року. Це свідчить про те, що в умовах зменшення кількості банків деякі установи змогли розширити обсяг кредитів. Варто зауважити, що, ймовірно, за рахунок консолідації ринку та оптимізації банківських процесів.

Найвищий рівень доходності банківських кредитів був зафіксований на початок 2020 року. Тоді при залишку виданих кредитів у сумі 1 033,4 млрд грн банки нарахували доходи в розмірі 141,7 млрд грн, що становить 13,71%. Це вказує на те, що в цей період банківський сектор міг активно надавати кредити з високими процентними ставками, що сприяло значному збільшенню доходів.

Найнижчий рівень доходності кредитів спостерігався на початок 2016 року, коли доходи від кредитів при обсязі кредитного портфеля становили лише 6,74%. Цей період, ймовірно, був пов'язаний з певними економічними труднощами, зокрема з високими кредитними ризиками, що могло призвести до зниження процентних ставок і, відповідно, до зменшення доходів банків.

Станом на 1 березня 2024 року, найбільшу частину кредитного портфеля банків України займали кредити, надані суб'єктам господарювання. Загальний обсяг кредитів, наданих підприємствам і бізнесу, становив 774,4 млрд грн, що складає 75,73% від загальної суми виданих кредитів. Це свідчить про те, що комерційні банки зосереджують значну частину своїх ресурсів на фінансуванні бізнесу, що є фактором для економіки країни, оскільки підприємства потребують кредитних ресурсів для розвитку виробничих потужностей, здійснення інвестицій та поповнення оборотних коштів. (рис. 2.3.)

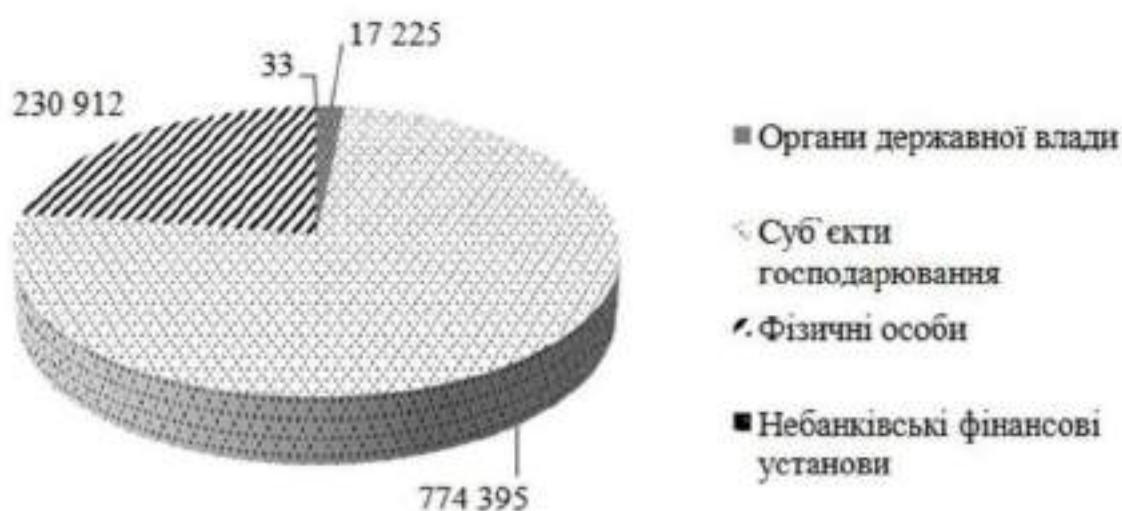


Рис.2.3. Структура банківських кредитів в розрізі позичальників станом на 01.03.2024 р., млн. грн.

Джерело : [24].

Натомість, кредити, надані фізичним особам, становили 230,9 млрд грн, що складало 22,58% від загального обсягу кредитного портфеля. Це вказує на значну роль споживчого кредитування, яке активно розвивається в Україні, дозволяючи громадянам фінансувати покупки, освіту, житло та інші потреби.

Кредити, надані органам місцевої влади, становили 17,2 млрд грн або 1,68% від загальної суми наданих кредитів. Це показує, що хоча місцеві органи влади можуть отримувати кредитні ресурси для розвитку інфраструктури та соціальних програм, їх частка в загальному кредитному портфелі є незначною.

Нарешті, на небанківські фінансові установи припадало лише 33,0 млн грн, що є дуже малою часткою від загального обсягу виданих кредитів. Це свідчить про обмежену роль небанківського сектору у кредитуванні порівняно з банками, хоча, ймовірно, деякі небанківські фінансові установи забезпечують фінансування для окремих категорій клієнтів чи специфічних потреб.

Таблиця 2.2.

Динаміка наданих кредитів за категоріями позичальників протягом 2024 року

Назва показника	01.02.2024	01.06.2024	01.09.2024	01.11.2024	01.12.2024
Кредити надані клієнтам	1 020 090	1 070 542	1 120 745	1 134 373	1 153 080
кредити, що надані органам державної влади	17 708	16 182	14 779	13 660	13 237
кредити, що надані суб'єктам господарювання	774 360	807 300	841 513	848 302	861 944
кредити, що надані фізичним особам	227 997	241 986	266 189	272 346	277 789
кредити, надані небанківським фінансовим установам	25	12	57	65	109

Протягом 2024 року загальний обсяг наданих кредитів у банківській системі України демонструє стійке зростання, що відображає позитивну тенденцію для економіки країни. Кредитний портфель збільшився з 1 020 090 млн грн на початок лютого до 1 153 080 млн грн на початок грудня, що свідчить про ріст кредитування на 13%. Це загальне збільшення вказує на зростаючий попит на кредити серед різних категорій позичальників, зокрема серед суб'єктів господарювання та фізичних осіб.

Зокрема, кредити, надані підприємствам, показують найбільший ріст. З 774 360 млн грн на початок лютого вони досягли 861 944 млн грн на початок грудня, що є значним приростом.

Щодо кредитування фізичних осіб, то з початку року його обсяг збільшився, з 227 997 млн грн на початок лютого до 277 789 млн грн на грудень. Це вказує на стабільний попит на споживчі кредити, що є ознакою позитивних змін у фінансовому становищі населення та довіри до банківської системи.

Однак, за даними на кінець 2024 року, зниження обсягів кредитування органів державної влади є помітною тенденцією. З 17 708 млн грн на початок лютого ці кредити зменшилися до 13 237 млн грн на грудень, що може свідчити про стабільніші умови в державному фінансуванні або про зменшення потреби у зовнішньому борговому фінансуванні з боку урядових структур.

Таблиця 2.3.

Структура споживчих кредитів за 2022- 2024 рр. банків України, %

Рік	Всього кредитів господарствам	на споживчі цілі	на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	інші кредити
2022	100	83,7	10,6	5,7
2023	100	82,9	11,2	5,9
2024	100	84,2	11,2	4,6

Аналізуючи структуру споживчих кредитів, наданих домашнім господарствам у 2021-2023 роках, можна виділити кілька ключових тенденцій. Загалом, структура кредитування була відносно стабільною, хоча й були помітні певні зміни в розподілі кредитів за напрямками.

Зокрема, частка кредитів на споживчі цілі була досить високою, зокрема, в 2022 році вона складала 83,7%, знизившись до 82,9% у 2023 році. Це свідчить про незначне зниження попиту на кредити для споживчих потреб, але рівень залишався досить стабільним. У 2024 році ця частка знову зросла до 84,2%, що може вказувати на зростання попиту на кредити для фінансування особистих потреб, таких як покупки товарів, послуги або інші потреби населення.

Що стосується кредитів на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості, то в період з 2022 по 2024 роки спостерігалася незначна зміна. У 2022 році їх частка становила 10,6%, а в 2023 році вона трохи зросла до 11,2%. У 2024 році цей показник залишився на тому ж рівні, що в 2023 році, що свідчить

про стабільний попит на іпотечне кредитування, незважаючи на економічні труднощі.

Водночас частка інших кредитів демонструє певні коливання. В 2022 році вона становила 5,7%, у 2023 році зросла до 5,9%, а в 2024 році знову знизилася до 4,6%. Це може вказувати на зміни в потребах населення або на жорстку політику банків щодо кредитування в інших категоріях.

Таблиця 2.4.

Оцінка показників динаміки вартості кредитування фізичних осіб в Україні у 2022-2024 роках

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Вартість кредитів	26,3	27,2	29,4
За строками погашення			
Овердрафт	19,4	14,5	20,7
До 1 року	29,7	35,4	35
Від 1 до 5 років	30,7	28,1	30,4
Більше 5 років	9,2	20,2	16,2
За валютою			
У національній	6,4	27,2	29,4
В іноземній		20,1	23,6
За цільовим спрямуванням			
Споживчі кредити	29,1	27,8	30,2
Іпотечні кредити	9,4	8,2	12,2
Інші кредити	18,6	22,4	20,2

Аналіз показників динаміки вартості кредитування фізичних осіб в Україні у 2022-2024 роках виявляє декілька тенденцій, що вказують на зміну умов кредитування в залежності від строків погашення, валюти та цільового спрямування кредитів.

Вартість овердрафтів зменшилась з 19,4% у 2022 році до 14,5% у 2023 році, однак у 2024 році вона знову зростає до 20,7%. Ці коливання можуть бути

пов'язані з змінною ліквідністю на ринку та необхідністю банків адаптувати ставки до нових економічних умов.

Кредити, терміном до 1 року, залишаються дорогими — з 28,7% у 2022 році до 35,4% у 2023 році, і 35% у 2024 році. Це свідчить про високу вартість короткострокових позик, що, ймовірно, пов'язано з високим рівнем ризику для банків при наданні таких кредитів.

Вартість кредитів з терміном погашення від 1 до 5 років знизилась з 33% у 2022 році до 28,1% у 2023 році, але в 2024 році трохи підвищилась до 30,4%. Це може бути результатом різних макроекономічних факторів, таких як зміни у ставках центрального банку, інфляція або коливання економічних прогнозів.

Довгострокові кредити (понад 5 років) продовжують бути найдешевшими, але їх вартість змінилась: з 20,2% у 2022 році до 20,2% у 2023 році, і знову зменшилась до 16,2% у 2024 році. Це може свідчити про зниження довгострокових ризиків для банків або зменшення потреби в таких кредитах унаслідок загального стану економіки.

Кредити в національній валюті демонструють поступове зростання вартості — з 26,4% у 2022 році до 27,2% у 2023 році, а в 2024 році вони досягли 29,4%. Це відображає тенденцію до підвищення вартості кредитів у національній валюті, ймовірно, через інфляційні процеси та зростання ставки рефінансування НБУ та загальні економічні умови в країні.

Кредити в іноземній валюті стали дорожчими: з 17,9% у 2022 році до 20,1% у 2023 році, а в 2024 році вони зросли до 23,6%. Це може бути результатом девальвації національної валюти або збільшення запитів на валютні кредити, що підвищує їх вартість.

Споживчі кредити продовжують залишатись дорогими, хоча і спостерігається зниження вартості з 29,1% у 2022 році до 27,8% у 2023 році. Однак у 2024 році вартість споживчих кредитів знову зростає до 30,2%. Це може бути пов'язано з підвищенням попиту на споживчі кредити через економічні труднощі, зростання витрат на житло та товари тривалого користування.

Іпотечні кредити у 2023 році значно здешевшали (з 9,4% до 8,2%), але у 2024 році їх вартість зросла до 12,2%. Цей тренд може бути зумовлений поліпшенням умов на ринку житла у 2023 році, але в 2024 році зміни на ринку знову підвищили ставки.

Інші кредити показують найбільше коливання. Їхня вартість зросла з 18,6% у 2022 році до 22,4% у 2023 році, але в 2024 році знизилась до 20,2%. Це може свідчити про збільшення попиту на кредити для бізнесу та споживчі потреби у 2023 році, що призвело до зростання ставок, однак в 2024 році умови змінюються, що веде до їх зниження.

Таблиця 2.6

Процентні ставки за кредитами фізичним особам, виданих банками України за цільовим спрямуванням

Рік	Процентна ставка, усього	У тому числі за позичковими кредитами	за іпотечними кредитами	за іншими кредитами
2016	30,6	31,8	12,4	27,7
2017	29,2	30,1	17,4	23,5
2018	30,4	31,3	17,5	24,2
2019	32	32,6	17,5	26,2
2020	21,7	22,1	13,3	23,1
2021	29,4	30,2	12,2	20,2
2022	26,3	27,1	8,6	18,6
2023	28,5	29,1	9,4	22,6
2024	27,0	28,0	14,0	21,0

Аналіз процентних ставок за період з 2016 по 2024 рік вказує на наявність значних коливань, які зумовлені різними економічними та політичними факторами. Протягом цього часу процентні ставки змінювались від 21,7% у 2020 році до 32% у 2019 році, що свідчить про високу волатильність. Пік ставок спостерігався в 2019 році, коли середнє значення по всіх категоріях кредитів досягло 32%, що відображало економічні труднощі, високі ризики та високий рівень інфляції. Однак вже в 2020 році ставки різко знизились до 21,7%, що можна пояснити економічною кризою через пандемію COVID-19, коли була прийнята низка заходів для стабілізації економіки, зокрема зниження облікової ставки НБУ.

У наступні роки, зокрема в 2021-2023 роках, ставки коливалися в межах 28-30%, що вказує на спроби економіки відновлюватись після кризових періодів. Споживче кредитування залишалося дорогим, з високими ставками на рівні 30%, а іпотечне кредитування знижувалося, але не досягало помітно низьких рівнів, перебуваючи в межах 13-17%. Зниження ставок на іпотеку може бути пов'язано із загальною політикою, що підтримує доступність житлових кредитів для населення, із змінами в економічній ситуації.

В 2024 році ставки продовжили знижуватись, досягнувши 27% загалом, що вказує на певну стабільність у фінансовій системі. Зниження ставок відбулося по всіх типах кредитів: за споживчими кредитами — до 28%, за іпотечними кредитами — до 14%, а за іншими кредитами — до 21%. Це може бути сигналом про стабільність економіки та зменшення інфляційних ризиків та оптимізацію кредитної політики.

Аналізуючи споживче кредитування за регіонами, можна визначити, що найбільшу частку в цьому сегменті кредитного ринку займають банки, що функціонують у Києві та Київській області, у Дніпропетровській області.

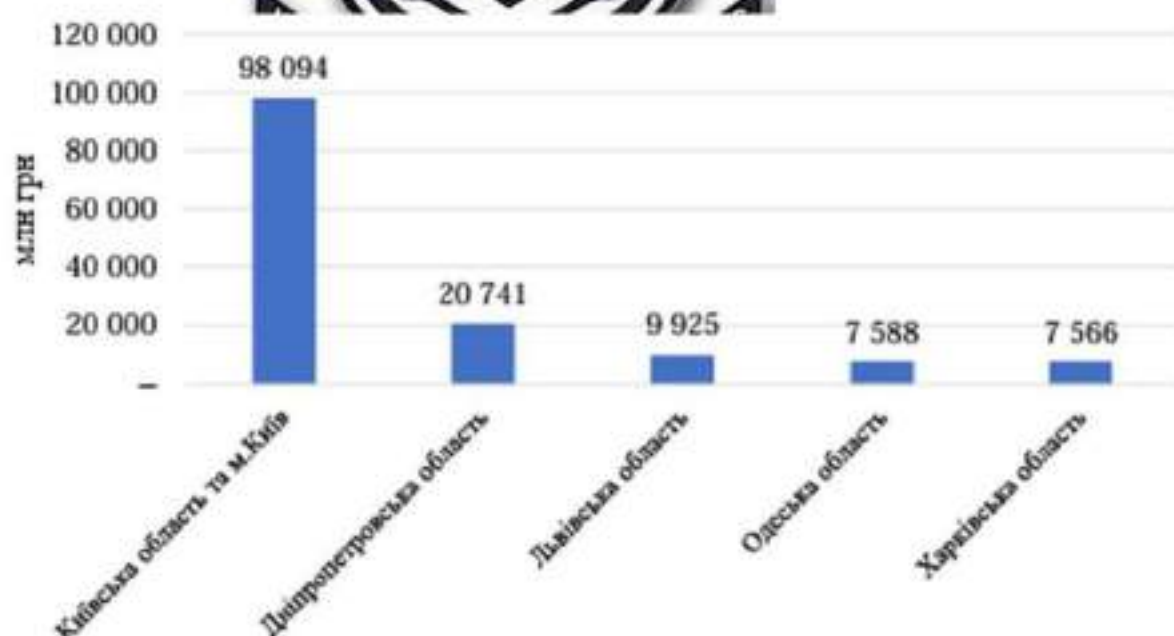


Рис. 2.4. Регіони-лідери за кредитуванням фізичних осіб у 2024 р.

Джерело : [22].

Станом на 01.12.2024 року, п'ять найбільших регіонів України забезпечили 72% від загального обсягу наданих споживчих кредитів, що свідчить про високу

концентрацію цього виду кредитування в кількох територіях. Така значна частка у цих регіонах зумовлена їхнім фінансовим і виробничим потенціалом, оскільки саме в Києві та Київській області, в інших індустріально розвинутих регіонах, таких як Дніпропетровська область, зосереджено найбільше банківських установ, підприємств і населення з високим рівнем платоспроможності.

Ця концентрація кредитування може бути пояснена не лише економічною активністю в цих регіонах, але й розвинутою інфраструктурою банківських послуг. Адже банки, орієнтуючись на ці регіони, мають значно більше можливостей для надання кредитів, як через більшу кількість потенційних клієнтів, так і через високий рівень доходів та стабільність економічної ситуації.

Таке явище концентрації споживчого кредитування спостерігається не тільки на рівні регіонів, але й на рівні окремих банків. Багато великих банків зосереджують свої зусилля на цих економічно вигідних територіях, пропонуючи жителям спеціальні умови для кредитування. У результаті, ці установи отримують значну частку від загального обсягу кредитів, що надаються фізичним особам.



2.2. Основні учасники ринку кредитування та їх особливості (банки, небанківські установи)

Кредит є інструментом для забезпечення безперервного обігу коштів у діяльності підприємств, які займаються продажем товарів, що є фактором функціонування ринкової економіки. Без доступу до кредитних ресурсів не можливо ефективно підтримувати такі сектори, як фермерські господарства, малий бізнес, державне фінансування, розвиток різних видів підприємництва, як на національному рівні, так і в міжнародній торгівлі. У капіталістичній економіці збільшення накопичення грошових ресурсів стало основою для розвитку кредитного ринку. Попит і пропозиція на кредити сприяють руху позичкового капіталу, перетворюючи накопичений вільний капітал на позикові кошти, які використовуються у різних сферах економіки.

Поняття кредитного ринку можна визначити як особливу сферу економічних відносин, де об'єктом операцій виступає капітал, наданий на певних умовах, або тимчасово вільні кошти, які позичальники отримують від кредиторів. Кредитний ринок є частиною фінансової інфраструктури, де основними учасниками є кредитори, що надають вільні кошти, та позичальники, які їх отримують для різних цілей. Цей ринок має тісний взаємозв'язок із іншими секторами економіки і значно впливає на економічний розвиток та соціальні процеси в країні [10].

Кредитний ринок, як економічна категорія, не лише виконує певні функції у межах самої економіки, а й суттєво взаємодіє з зовнішнім середовищем, впливаючи на різноманітні економічні та соціальні процеси. Ці функції визначають механізми впливу кредитного ринку, які є необхідним для формування загального економічного середовища. Враховуючи особливості цього ринку, можна виділити кілька його основних функцій, які є проявом впливу кредитного ринку на зовнішні економічні фактори.

Перша функція – це ринкова функція, яка характеризує роль кредитного ринку в організації ефективного розподілу ресурсів шляхом його перерозподілу між різними секторами економіки та забезпечує фінансування підприємств і бізнес-проектів. Кредитний ринок є механізмом, який підтримує ринкову економіку, дозволяючи гнучко реагувати на зміни в попиті та пропозиції на фінансові ресурси [17].

Друга – фінансова функція, яка відображає роль кредитного ринку в забезпеченні фінансових потоків між позичальниками та кредиторами. Фінансова функція є основною для забезпечення ліквідності підприємств та громадян, стимулюючи економічну активність і розширення можливостей для інвестування та споживання. Вона дозволяє банкам і фінансовим установам підтримувати безперервний процес кредитування, що є необхідним для економічного зростання.

Третя функція – специфічна функція кредитного ринку, яка полягає в тому, що кредитний ринок дозволяє забезпечувати доступність ресурсів для різних типів позичальників. Ця функція є необхідною для розвитку підприємництва,

оскільки кредитування дозволяє малим і середнім підприємствам розширювати свою діяльність, знижує бар'єри для входу в ринок та сприяє розвитку інновацій. Ця функція забезпечує можливості для зростання державного і приватного секторів, надаючи їм інструменти для реалізації стратегічних проектів та ініціатив.

Кредитний ринок не лише підтримує стабільність національної економіки, а й є елементом, який забезпечує інтеграцію економічних процесів на зовнішньому рівні, зокрема, для залучення міжнародних інвестицій, розвиток зовнішньої торгівлі та підтримку державного сектору. Взаємодія цих функцій робить кредитний ринок складовою економічної стійкості і розвитку на макrorівні [22].

Структура кредитного ринку України складається з кількох учасників та компонентів, які взаємодіють між собою, створюючи комплексну систему кредитування та фінансування в країні. Кожен із цих елементів має роль у забезпеченні ефективного функціонування ринку, надаючи різні види фінансових послуг і забезпечуючи доступ до кредитних ресурсів для різних суб'єктів економіки.



Рис. 2.3. Структура кредитного ринку України

Джерело: [8]

1. Зарубіжні кредитори – це широкий спектр міжнародних фінансових установ, таких як іноземні банки, міжнародні фінансові організації, інвестиційні

компанії та інші кредитні інститути, що надають фінансові ресурси для різноманітних економічних цілей в Україні. Їх роль у фінансовій системі країни необхідна, оскільки вони забезпечують доступ до зовнішнього капіталу, що допомагає фінансувати великі інфраструктурні проекти, підтримувати розвиток промисловості, стимулювати інвестиційну активність і забезпечувати сталий економічний розвиток.

Зарубіжні кредитори здійснюють фінансування як для держави, так і для приватного сектора. Вони можуть надавати позики або інвестиції на різних умовах, враховуючи ризики, економічну ситуацію та фінансову стабільність країни. Крім того, вони можуть надавати кредити на короткострокову чи довгострокову перспективу, що дозволяє забезпечити гнучкість у використанні ресурсів. Співпраця з іноземними кредиторами дозволяє залучати іноземні інвестиції, сприяє розвитку зовнішньоекономічних відносин та може бути фактором у підтримці фінансової стабільності України, особливо в періоди економічних криз або коли внутрішні джерела фінансування є обмеженими. [3].

Кредитні установи з-за кордону активно залучають Україну до міжнародних фінансових ринків, що надає їй доступ до додаткових фінансових ресурсів і стимулює інтеграцію української економіки до глобальних фінансових процесів.

2. Національний банк України (НБУ) є центральним елементом кредитної системи країни, визначаючи основні принципи її функціонування та забезпечуючи стабільність фінансової сфери. Як центральний банк, НБУ має широкі повноваження для регулювання економіки, зокрема в сфері кредитування. Він не лише встановлює монетарну політику, зокрема визначає облікову ставку, але й відіграє роль у стабільності національної валюти та забезпеченні стабільності на фінансових ринках [10].

Одним із завдань НБУ є регулювання комерційних банків і фінансових установ, що здійснюють кредитування населення та бізнесу. Через свої контрольні функції НБУ забезпечує дотримання банками норм і стандартів, які гарантують стабільність фінансової системи. Крім того, НБУ виконує функцію нагляду за рівнем інфляції, визначає межі для грошової пропозиції та

кредитування, що безпосередньо впливає на доступність фінансування для економічних суб'єктів [13].

Крім того, НБУ може виступати як позичальник для комерційних банків, надаючи їм кредити через операції на відкритих ринках, що забезпечує ліквідність банківської системи. Через регулювання резервних вимог для банків, НБУ визначає рівень ліквідності, який має бути у кожному банку, щоб забезпечити виконання зобов'язань перед клієнтами. Це допомагає підтримувати фінансову стабільність і запобігає виникненню кризових ситуацій у банківському секторі.

3. Комерційні банки є основними учасниками кредитного ринку України та виконують одну з ролей у фінансовій системі країни. Вони здійснюють надання кредитів як фізичним, так і юридичним особам, забезпечуючи доступ до фінансування для широкого спектру економічних учасників. Комерційні банки виконують функцію посередників між вкладниками та позичальниками, отримуючи депозитні кошти від населення та використовуючи ці ресурси для кредитування.

Комерційні банки пропонують різноманітні типи кредитів, що охоплюють як потреби фізичних осіб, так і бізнесу. Наприклад, для фізичних осіб вони надають споживчі кредити, кредити на придбання житла (іпотечні кредити), автокредити, кредити на навчання, лікування тощо. Для підприємств комерційні банки можуть пропонувати кредитування на розвиток бізнесу, на закупівлю обладнання, на поповнення оборотних коштів або для реалізації проектів з розширення виробництва.

Крім того, комерційні банки здійснюють обслуговування поточних рахунків своїх клієнтів, випускають платіжні картки, проводять фінансові операції через системи електронних платежів та надають інші послуги, що забезпечують стабільність і зручність у фінансових транзакціях. Вони грають роль у зберіганні заощаджень громадян, здійснюють облік і переведення коштів, пропонують інвестиційні та пенсійні послуги для приватних осіб [46].

Основною метою комерційних банків є забезпечення прибутковості через надання кредитів, за що вони отримують процентні доходи. Вони виступають регуляторами ліквідності в економіці, тому що через їхню діяльність забезпечується стабільний обіг грошей між різними секторами економіки.

4. Фінансово-кредитні установи – це організації, які надають фінансові послуги та продукти, схожі на комерційні банки, але з особливими функціями або вузькою спеціалізацією. До цієї категорії належать страхові компанії, лізингові компанії, мікрофінансові організації, фонди прямого інвестування та інші фінансові інститути, що пропонують альтернативні форми кредитування або фінансування для населення та бізнесу.

Зокрема, страхові компанії надають послуги з фінансування через страхування, що включає страхування майна, здоров'я та іншого майна. Через ці механізми клієнти можуть отримувати фінансову підтримку у разі непередбачених ситуацій або забезпечення довгострокових фінансових зобов'язань.

Лізингові компанії спеціалізуються на наданні фінансування для оренди та купівлі техніки або обладнання, що дозволяє підприємствам та приватним особам отримувати необхідне майно за необхідності одноразової сплати великої суми. Лізинг є вигідною альтернативою для бізнесів, що прагнуть забезпечити себе сучасним обладнанням, не знижуючи при цьому значною мірою свою ліквідність [45].

Мікрофінансові організації надають малі кредити на короткі терміни, зазвичай фізичним особам, які не можуть отримати кредити в традиційних банках через недостатній кредитний рейтинг або інші обмеження. Це можуть бути мікрокредити, кредити до зарплати, кредити на споживчі потреби. Такий тип фінансування часто є більш доступним для населення з обмеженими фінансовими можливостями.

Фонди прямого інвестування сприяють фінансуванню великих проєктів та стартапів шляхом інвестування коштів безпосередньо в підприємства або проєкти, що розвиваються. Ці установи можуть бути джерелом капіталу для

інноваційних бізнесів або стартапів, які потребують значних інвестицій для розвитку на ранніх етапах.

Інші фінансово-кредитні установи можуть включати компанії, що здійснюють операції з факторингом (придбання дебіторської заборгованості), або інвестиційні компанії, що надають кредити для розвитку окремих галузей економіки, такі як енергетика, транспорт, інфраструктура тощо [14].

5. Населення є одним з найактивніших учасників кредитного ринку, оскільки значна частина кредитів, що надаються, спрямована саме на задоволення споживчих потреб громадян. Це може включати кредити на придбання житла (іпотечні кредити), автомобілів, оплату освіти, медичних послуг, фінансування різноманітних особистих витрат, таких як ремонт, подорожі чи інші значні покупки. В умовах сучасної економіки споживче кредитування стало інструментом для покращення життєвого рівня громадян, особливо в умовах, коли наявні заощадження не дозволяють одразу здійснити великі покупки або фінансувати значні витрати.

Одним з найбільш популярних інструментів серед населення є кредитні картки, які дозволяють безпечно користуватися кредитними коштами для дрібних покупок та здійснювати операції з допомогою картки. У свою чергу, онлайн-кредитування стало дуже популярним за останні кілька років. Завдяки розвитку технологій, багато фінансових установ пропонують можливість швидкого отримання кредитів через інтернет, що робить процес значно зручнішим і доступнішим для широкого кола споживачів.

Проте в Україні спостерігається зростання рівня заборгованості населення, що є двозначним фактором. З одного боку, зростання заборгованості може свідчити про активізацію споживчого кредитування, що стимулює економічну активність. Люди все частіше звертаються до кредитів для реалізації своїх потреб, що, в свою чергу, підтримує попит на товари та послуги, створюючи додаткові можливості для бізнесу. Однак з іншого боку, підвищення рівня заборгованості може призвести до проблем з платоспроможністю населення,

особливо якщо кредитна навантаження надмірно велика або умови кредитування стають менш вигідними.

Збільшення заборгованості може створювати ризики для фінансової стабільності, оскільки непогашені кредити можуть призвести до проблем з ліквідністю у банків та інших кредитних установ. Крім того, високий рівень заборгованості може відображати обмежену фінансову грамотність населення або неадекватне оцінювання своєї платоспроможності, що в свою чергу може привести до проблем на ринку споживчого кредитування.

6. Підприємства є іншою категорією позичальників на кредитному ринку. Кредити для бізнесу — це основний інструмент, який допомагає підприємствам розвивати свою діяльність, забезпечувати безперервність операцій та фінансувати нові проекти. Підприємства можуть залучати кредити для різних цілей, зокрема:

- Розширення виробничих потужностей. Підприємства можуть брати кредити на закупівлю нового обладнання або на будівництво нових виробничих приміщень. Це допомагає збільшити обсяги виробництва, поліпшити продуктивність і задовольнити зростаючий попит на продукцію або послуги.

- Закупівля сировини та матеріалів. Підприємства часто звертаються до кредитів для забезпечення постійного постачання сировини, необхідної для виробництва, що дозволяє зберігати стабільний робочий процес і виконувати замовлення на час.

- Фінансування оборотного капіталу. Одним з основних напрямків кредитування підприємств є фінансування оборотного капіталу. Це допомагає покрити тимчасові фінансові потреби, такі як виплата заробітних плат, податків, витрати на маркетинг та інші поточні витрати.

- Інвестиції в нові проекти та інновації. Багато підприємств залучають кредити для інвестування в нові проекти, розвиток інфраструктури або науково-технічні розробки, що дозволяє їм залишатися конкурентоспроможними на ринку та сприяє економічному розвитку в цілому [22].

Для цього підприємства можуть звертатися як до комерційних банків, так і до альтернативних фінансових установ. Наприклад, деякі компанії можуть вибрати лізинг або мікрофінансування для фінансування певних потреб. Для малих та середніх підприємств доступ до традиційного банківського кредитування може бути обмежений через недостатню кредитну історію або високий ризик, тому вони звертаються до мікрофінансових установ або венчурних інвесторів.

Крім того, для великих підприємств, які мають стабільні фінансові потоки та високий рівень довіри на ринку, можливе залучення більш складних фінансових інструментів, таких як облігації або кредити від міжнародних фінансових організацій, що дозволяють забезпечити великі обсяги фінансування на вигідніших умовах.

7. Фінансові інститути складають частину кредитного ринку, надаючи широкий спектр послуг, що охоплюють як фізичних осіб, так і бізнес. Вони можуть включати пенсійні фонди, інвестиційні компанії, банки розвитку та інші спеціалізовані структури, що сприяють розвитку економічної активності через фінансування та інвестиції.

- Пенсійні фонди є граючими гравцями на ринку інвестицій, оскільки вони управляють великими обсягами активів, які збираються за рахунок внесків громадян. Фонди можуть інвестувати ці кошти в різні фінансові інструменти, включаючи державні облігації, корпоративні акції та облігації, а інші інвестиційні проекти. Вони можуть використовувати частину своїх активів для кредитування різних секторів економіки, забезпечуючи інвестиції в інфраструктуру, технології або інші проекти.

- Інвестиційні компанії забезпечують доступ до фінансування для бізнесу через покупку акцій, облігацій або іншої цінної папери підприємств. Вони можуть надавати інвестиції на ранніх етапах розвитку бізнесу, або ж брати участь у фінансуванні масштабних проєктів через приватні або публічні інвестиції. Такі компанії зазвичай орієнтовані на пошук прибутку через стратегічні інвестиції в перспективні компанії або проєкти.

• Банки розвитку займаються фінансуванням великих проектів, зокрема у сферах інфраструктури, енергетики та сільського господарства, де приватний сектор не завжди може або готовий інвестувати на достатньому рівні. Вони часто взаємодіють з державними структурами для фінансування національних чи регіональних проектів. Банки розвитку мають роль у сприянні економічному розвитку та стабільності країни, особливо в умовах нестабільного ринку.

8. Державні органи займають роль на кредитному ринку, будучи як позичальниками, так і кредиторами. Їхня роль значною мірою відрізняється від ролі приватних учасників ринку через стратегічну мету, яку вони переслідують [24].

Держава часто залучає позики для покриття дефіциту державного бюджету, фінансування інфраструктурних проєктів, державних програм або національних потреб. Для цього вона випускає державні облігації та інші цінні папери, які купують як внутрішні, так і зовнішні інвестори. Випуск державних облігацій є основним інструментом для залучення капіталу та регулювання грошового обігу в країні. Залучені таким чином кошти можуть бути використані на різноманітні потреби, такі як погашення зовнішнього боргу, розвиток соціальних програм чи забезпечення стабільності економіки.

Однією з функцій державного регулювання кредитного ринку, забезпечення правової стабільності та визначення правил для діяльності всіх учасників ринку. Це включає прийняття законів та нормативних актів, що регулюють кредитування, забезпечують права позичальників і кредиторів, і допомагають захищати інтереси споживачів фінансових послуг. Держава має забезпечувати належний контроль за діяльністю комерційних банків, мікрофінансових організацій, гарантувати стабільність і ефективність роботи фінансових інститутів.

Держава може активно втручатися в регулювання кредитної системи через монетарну політику, управління обліковою ставкою, через нагляд за банківською системою через Національний банк України. Це сприяє стабільності кредитного

ринку, контролю за рівнем інфляції та забезпечення ефективної роботи всієї фінансової системи.

2.3. Фактори, що впливають на розвиток кредитування населення в Україні

Розвиток кредитування населення в Україні залежить від різних факторів, які можуть сприяти або стримувати цей процес. Ось основні з них:

1. Економічна стабільність є одним з чинників, які безпосередньо впливають на розвиток кредитування населення в Україні. Стабільне економічне середовище створює умови для розвитку банківського сектору та доступу до кредитних ресурсів. Коли економіка країни росте, зростає валовий внутрішній продукт (ВВП), знижується рівень інфляції і стабільний курс національної валюти, це надає впевненість як для банків, так і для позичальників.

В таких умовах банки можуть знижувати процентні ставки, оскільки ризики невиконання кредитів зменшуються. Рівень економічної активності в країні створює попит на кредити, і відповідно, це забезпечує більшу доступність фінансових ресурсів для населення і бізнесу. Для позичальників економічна стабільність означає більшу впевненість у своїх фінансових можливостях і стабільності доходів, що робить їх готовими брати кредити для споживчих потреб, інвестицій чи купівлі житла [10].

Проте в умовах економічної нестабільності, фінансових криз або значних коливань на валютному ринку, кредитування може значно скоротитися. Банки в такому середовищі намагаються знижувати свої ризики, що призводить до підвищення процентних ставок, жорсткішого підходу до оцінки кредитоспроможності клієнтів та обмеження обсягів кредитування. Крім того, зниження рівня доходів та безробіття під час економічних криз призводить до зниження платоспроможності населення, що впливає на попит на кредити.

2. Рівень доходів населення є фактором, що визначає здатність людей брати кредити та погашати їх у майбутньому. Чим вищий рівень доходів у населення,

тим більше людей можуть дозволити собі кредити, адже вони мають достатньо коштів для сплати щомісячних внесків. Вищі доходи дозволяють людям брати кредити на великі покупки, такі як житло, автомобілі, освіта або інші споживчі товари.

У цьому контексті, підвищення рівня середньої заробітної плати або збільшення доходів у конкретних категоріях населення (наприклад, у професійних сферах або у бізнесі) створює більший попит на кредити. Люди можуть дозволити собі більше витрат, не побоюючись за свою фінансову стабільність. Крім того, збільшення доходів дозволяє частіше звертатися до банків для фінансування великих покупок, що стимулює зростання споживчого кредитування [6].

З іншого боку, низький рівень доходів населення може значно обмежити доступність кредитів. Коли люди мають низький або непостійний дохід, це знижує їх здатність погашати кредити і збільшує ризики для банків. В результаті банки можуть вимагати більших гарантій, таких як висока процентна ставка, наявність забезпечення або ж знизити суму доступного кредиту для таких позичальників. Необхідним є знайти спосіб, який дозволяє отримати кредит, якщо людина має низькі доходи і при цьому велику кількість витрат. Людина навряд чи зможе отримати кредит.



У таких умовах частина населення взагалі може бути не в змозі скористатися кредитними послугами. Водночас у країнах з високим рівнем доходів, як правило, ринок кредитування є більш активним, оскільки більша частина населення має стабільні доходи, що дозволяє їм брати позики на різні потреби [10].

3. Процентні ставки є одними з основних факторів, які визначають доступність кредитів для населення. Вони прямо впливають на вартість кредиту, яку позичальник має сплачувати банку протягом періоду кредитування. Високі процентні ставки можуть суттєво обмежити можливість людей брати кредити, оскільки вони збільшують загальну суму, яку доведеться повернути банку. Для позичальників це означає, що кредит може стати занадто дорогим, підвищується

фінансове навантаження на їхній бюджет. Особливо це стосується споживчого кредитування, де ставки можуть досягати значних величин, і багато людей відмовляються від кредитних пропозицій через не вигідні умови.

Зниження процентних ставок, навпаки, робить кредити доступнішими, оскільки менше коштів витрачається на виплату відсотків. Коли ставки низькі, більше людей готові брати кредити, що стимулює розвиток споживчого кредитування та підтримує економічну активність. Наприклад, кредити на житло, автокредити або кредити на навчання стають доступнішими для більшої кількості громадян, оскільки загальна вартість позики значно зменшується.

Процентні ставки в Україні, зокрема, значною мірою залежать від облікової ставки Національного банку України. Коли НБУ підвищує облікову ставку, банки, як правило, збільшують ставки за кредитами, оскільки це підвищує вартість фінансування для банку. Взаємно, коли НБУ знижує облікову ставку, кредити стають дешевшими, що стимулює попит на кредитні послуги серед населення. Тому процентна політика центрального банку є інструментом регулювання кредитного ринку, який або стримує розвиток кредитування залежно від економічної ситуації в країні [6].

4. Права та регуляторні бази необхідним для розвитку кредитування населення. Наявність чітких і прозорих законів, які регулюють діяльність банків і фінансових установ, створює стабільне середовище для банківського кредитування, захищає права споживачів і забезпечує довіру до фінансових інститутів. Успішна правова система знижує рівень ризику для обох сторін — і для позичальників, і для кредиторів.

В Україні зміни в законодавстві, що стосуються кредитування, мають значення для розвитку ринку. Одним із таких аспектів є захист прав споживачів кредитів. Зокрема, є норми щодо обмеження максимальної процентної ставки на кредити, правила прозорості кредитних договорів. Це дозволяє позичальникам чітко розуміти умови кредиту, включаючи всі витрати, пов'язані з кредитуванням, що значно знижує ризик недобросовісних практик з боку банків або фінансових установ.

Наприклад, обмеження на рівень максимальної процентної ставки допомагає запобігти експлуатації споживачів через надмірно високі відсотки за кредитами. Закони, які вимагають, щоб банки чітко роз'яснювали умови кредитних договорів, включаючи всі приховані збори та комісії, роблять процес кредитування більш прозорим і зрозумілим для позичальників. Це, в свою чергу, підвищує довіру населення до кредитних установ, адже люди бачать, що їхні права захищені на законодавчому рівні [38].

Окрім цього, регулярні зміни в законодавстві, які сприяють спрощенню процедур для позичальників, знижують бюрократичні бар'єри для отримання кредиту. Наприклад, внесення змін до законодавства щодо спрощення процесу оцінки кредитоспроможності та реєстрації майна, яке виступає заставою, дозволяє зменшити час та витрати на оформлення кредиту. Це робить процес кредитування більш доступним і швидким.

Ще одним елементом регулювання діяльності колекторських компаній, які займаються стягненням боргів з боржників. Чітке регулювання їх діяльності і встановлення етичних норм робота колекторськими дозволяє уникнути зловживань і тиску на боржників, що сприяє відновленню довіри до банківської системи в цілому [38].

5. Кредитна історія є одним з ключових факторів для банків при оцінці здатності позичальника виконувати свої зобов'язання за кредитом. В Україні національні кредитні бюро відіграють роль у зборі та обробці даних про кредитну історію осіб та підприємств. Вони надають банки та іншим фінансовим установам інформацію про попередні позики, рівень виконання зобов'язань, наявність прострочень та інших факторів фінансової поведінки клієнтів.

Кредитна історія є інструментом для зниження ризиків для кредиторів, оскільки дозволяє більш об'єктивно оцінити потенційного позичальника. Якщо людина має позитивну кредитну історію, це означає, що вона вчасно погашала попередні кредити і не мала серйозних фінансових проблем. В такому випадку, банк може запропонувати їй більш вигідні умови кредитування, зокрема нижчі процентні ставки або більші суми позик. Це стимулює осіб брати кредити для

здійснення великих покупок чи інвестицій у разі, якщо їхня історія є чистою і позитивною.

З іншого боку, негативна кредитна історія, яка може бути результатом прострочених платежів або невиконаних зобов'язань, може обмежити доступ до кредитних продуктів або призвести до необхідності надавати додаткові гарантії та більші відсоткові ставки. Однак, завдяки розвитку кредитних бюро в Україні, банки мають змогу ретельніше перевіряти історії своїх клієнтів і відповідно до цього приймати більш зважені рішення при наданні кредиту.

Крім того, зростання обізнаності населення щодо збереження хорошої кредитної історії сприяє більш активному використанню кредитних продуктів. Люди все частіше розуміють, що їх кредитний рейтинг може вплинути на умови позики, що стимулює відповідальніше управління своїми фінансами. Більш широка інформаційна кампанія щодо кредитних історій може зробити населення більш фінансово грамотним і увідомленим при виборі банківських послуг, що підвищить попит на кредити в Україні.

6.3 розвитком альтернативних фінансових інструментів на ринку України виникає нова конкуренція для традиційних банківських кредитів. Сюди відносяться такі інструменти, як мікрокредитування, кредити від небанківських фінансових установ (НФУ), онлайн-кредитування та різноманітні фінансові сервіси. Ці альтернативи можуть стати доступнішими для населення в разі, коли банки пропонують надто жорсткі умови кредитування або коли потенційні позичальники не відповідають стандартам банків.

Мікрокредитування стало особливо популярним серед громадян з низьким рівнем доходів або тих, хто має погану кредитну історію. Мікрофінансові організації, як правило, пропонують невеликі суми позик на короткий термін, і процедури отримання таких кредитів є значно спрощеними в порівнянні з банківськими. Крім того, мікрокредити часто не вимагають надання забезпечення, що робить їх доступними для широкого кола позичальників. Проте ці кредити часто супроводжуються вищими процентними ставками, що з одного

боку дозволяє фінансовим установам компенсувати високі ризики, а з іншого — робить такі позики дорогими для споживачів.

Окрім мікрокредитів, інші альтернативні фінансові інструменти, такі як онлайн-кредити, позики від небанківських установ, різноманітні фінансові технології (FinTech) надають людям можливість швидко і з мінімальними вимогами отримати необхідні кошти. Онлайн-кредити зазвичай мають швидку процедуру отримання та прості вимоги для позичальників, що особливо необхідно для людей, які потребують термінової фінансової допомоги [8].

Але зростання популярності таких альтернативних джерел фінансування має свої наслідки. Незважаючи на те, що вони можуть бути доступнішими та швидшими для користувачів, існує ризик високих процентних ставок та непередбачуваних умов. Деякі може призвести до перевищення боргового навантаження на позичальників, особливо якщо вони не мають чіткої стратегії погашення боргів. Тому при виборі альтернативних фінансових інструментів люди мають бути особливо уважними, щоб уникнути фінансових проблем у майбутньому.

7. Соціальні та психологічні фактори відіграють роль у розвитку споживчого кредитування, оскільки ставлення населення до кредитів сильно залежить від культурних традицій та історичного досвіду. В Україні, як і в багатьох пострадянських країнах, кредитування традиційно сприймалося з обережністю. Довгі роки радянська економічна система не передбачала широкого доступу до банківських позик, і населення звикло обходитися без кредитів, що вплинуло на споживацьку культуру. З цього приводу багато людей у країні відчувають психологічний бар'єр щодо використання кредитних коштів, побоюючись боргового навантаження та непередбачуваних фінансових труднощів.

Таке ставлення до кредитування є значною перешкодою для розвитку ринку споживчих кредитів, оскільки деякі громадяни можуть відмовлятися від кредитів навіть при наявності реальної потреби, через страх перед фінансовими труднощами або через історичні асоціації з економічною нестабільністю. Психологічна готовність людей до кредитування прямо пов'язана з їхнім рівнем

фінансової грамотності і досвідом управління боргами. Однак з часом спостерігається зміна ставлення, оскільки все більше людей починають усвідомлювати переваги кредитування як інструменту для вирішення фінансових питань і здійснення покупок [9].

Зі зростанням фінансової грамотності населення, яке включає розуміння принципів кредитування, необхідності своєчасних платежів і ризиків, пов'язаних із боргами, попит на кредити починає зростати. Банки активно проводять освітні кампанії, інформуючи громадян про правильне використання кредитних продуктів, роз'яснюючи умови кредитування, демонструючи переваги відповідального користування позиками. Це допомагає змінити психологічний клімат щодо кредитів і зменшити рівень страху перед боргами.

Сприяють цьому і нові соціально-економічні зміни, такі як більш активна орієнтація на індивідуалізм і потреби в особистих досягненнях через придбання житла, авто, освіти та інші. Внескільки кредити виступають як інструмент для досягнення таких цілей. У поєднанні з підтримкою державних ініціатив, таких як програми державного кредитування, це дозволяє громадянам отримувати фінансові ресурси, необхідні для покращення їхнього добробуту [10].

8. Впровадження нових технологій та інновацій у банківському секторі відіграє роль у спрощенні процесу кредитування та підвищенні доступності кредитних продуктів для населення. Однією з найбільших переваг сучасних технологій є можливість дистанційного отримання кредитів через онлайн-платформи, що дозволяє значно скоротити час, необхідний для оформлення позики. Цифрові платформи, такі як мобільні додатки та інтернет-банкінг, роблять процес кредитування більш зручним і доступним для більшої кількості людей.

Інновації в банківських технологіях включають використання штучного інтелекту (ШІ) для оцінки кредитних ризиків. Завдяки ШІ банки можуть швидше і точніше оцінювати кредитоспроможність позичальників, що дозволяє знизити час на прийняття рішення по заявці на кредит і зменшити кількість відмов. Штучний інтелект допомагає в автоматизації процесів обробки кредитних заявок,

що зменшує ймовірність помилок при оформленні позик, дозволяє мінімізувати людський фактор у прийнятті рішень.

Одним з великих досягнень є впровадження біометричних технологій, таких як ідентифікація за відбитками пальців або розпізнавання обличчя, що дозволяє не тільки забезпечити безпеку процесу, а й спростити процедуру отримання кредиту. Завдяки таким технологіям позичальники можуть без фізичної присутності оформляти кредитні заявки, що значно знижує бюрократичні бар'єри і економить час.

Один з найбільш популярних інструментів, який активно використовується в Україні — це мобільні додатки банків, які дозволяють користувачам оформити кредит, перевірити свій баланс, здійснювати платежі і відслідковувати стан своїх позик. Це зручний спосіб, який дозволяє користувачам отримати доступ до фінансів будь-де і будь-коли.

Розвиток блокчейн-технологій має потенціал змінити банківську індустрію, зробивши процеси кредитування більш прозорими, безпечними та швидкими. Блокчейн може знизити витрати на обробку транзакцій, покращити прозорість фінансових операцій, дозволити краще контролювати умови кредитування, знижуючи при цьому ризик для обох сторін.

9 Рівень конкуренції на ринку кредитування є чинником, що суттєво впливає на умови, пропоновані споживачам. Коли на ринку присутня велика кількість банків і фінансових установ, кожен з учасників прагне залучити якомога більше клієнтів, що веде до посилення конкуренції за позичальників. В результаті, для того щоб виділитися серед конкурентів і привернути увагу потенційних клієнтів, банки змушені пропонувати більш вигідні умови кредитування, знижувати процентні ставки, вводити додаткові бонуси або пільгові умови для певних категорій позичальників (наприклад, для молоді, пенсіонерів чи військових).

У контексті процентних ставок конкуренція на ринку кредитування грає ключову роль у зниженні фінансового навантаження на позичальників. Коли банки активно змагаються за клієнтів, вони прагнуть зробити свої кредитні продукти більш привабливими, знижуючи ставки або пропонуючи вигідніші

умови для отримання кредитів, що стимулює підвищення попиту на кредити серед населення.

Зі збільшенням конкуренції банки починають вдосконалювати свої кредитні пропозиції. Це може включати гнучкість у термінах погашення кредиту, можливість дострокового погашення без штрафів, скорочення вимог до кредитної історії позичальників або розширення списку доступних кредитних продуктів. Усі ці фактори роблять кредитування більш доступним і привабливим для громадян, що сприяє більш активному використанню банківських послуг.

Крім того, конкуренція може стимулювати банки впроваджувати нові технології для поліпшення процесу кредитування, наприклад, надання можливості дистанційного оформлення позик, використання мобільних додатків і онлайн-платформ, що знижує бар'єри між банком і клієнтами і покращує їхній досвід взаємодії з банком.

10. Для деяких видів кредитування, таких як іпотечне кредитування або автокредитування, наявність забезпечення є однією з основних умов для отримання позики. Забезпечення надає гарантія для банку на випадок, якщо позичальник не зможе виконати свої зобов'язання з погашення кредиту. Це знижує рівень ризику для кредиторів, що дозволяє пропонувати вигідніші умови для позичальника, оскільки банк більш впевнений у поверненні коштів, навіть якщо позичальник не виконає умови договору [26].

Чим більше доступних для застави активів має населення, тим вищий попит на кредити, оскільки люди мають можливість отримати фінансування під заставу майна. У разі іпотеки, наприклад, квартиру або будинок можна використовувати як забезпечення для отримання позики. У свою чергу, чим більш ліквідними є активи позичальників (наприклад, нерухомість чи транспортні засоби), тим вищу суму кредиту вони можуть отримати.

Проте наявність забезпечення є не єдиною умовою для отримання кредиту. Банк оцінює кредитоспроможність позичальника, його здатність погашати кредит, що враховує рівень доходу, кредитну історію, фінансову стабільність та інші фактори. Тому навіть при наявності достатнього забезпечення,

позичальники з низьким рівнем доходу або з поганою кредитною історією можуть не отримати кредит на вигідних умовах.

Варто зазначити, що доступність забезпечення може змінюватися в залежності від економічних умов. У періоди економічної нестабільності, коли знижується купівельна спроможність населення або коли ринок нерухомості переживає кризу, може бути складніше забезпечити кредит відповідними активами. Це, у свою чергу, може знизити попит на кредити, оскільки позичальники будуть обмежені в доступі до кредитів, де необхідне забезпечення. Завдяки розвитку альтернативних форм кредитування, таких як беззаставні кредити та нові фінансові продукти, банки намагаються вирішити питання доступності забезпечення для широкого кола клієнтів, хоча такі кредити, як правило, мають вищі процентні ставки та вимоги до кредитної історії позичальників.

Висновок до другого розділу. У другому розділі розглянуто стан кредитування населення в Україні в сучасних умовах, що є важливим для розуміння тенденцій та викликів цього процесу. Аналіз динаміки та структури кредитування фізичних осіб за останні роки показав, що незважаючи на певні коливання в обсягах кредитування, спостерігається певна стабільність у кількості кредитів. Однак варто зазначити, що ситуація на кредитному ринку розглянута без врахування особливих умов, які склалися через війну в Україні, що значно впливає на фінансову активність.

Основні учасники ринку кредитування, такі як банки та небанківські установи, відіграють свою роль в адаптації до нових економічних реалій. В умовах війни вони стикаються з додатковими ризиками, що змушує переглядати умови кредитування, змінювати підходи до надання позик та управління кредитними портфелями. Незважаючи на труднощі, небанківські установи стали важливим елементом ринку, заповнюючи прогалини, які виникли через обмеження банківських структур.

Фактори, що впливають на розвиток кредитування населення, включають як загальні економічні умови, так і специфічні виклики, пов'язані з війною. Ризики для фінансової стабільності та невизначеність, пов'язані з війною, створюють додаткові труднощі для розвитку кредитного ринку. Водночас, певні зміни у політиці,

спрямованій на підтримку економіки та банківської системи, є важливими для покращення ситуації з кредитуванням населення в умовах війни.



РОЗДІЛ III. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Світовий досвід розвитку ринку кредитування фізичних осіб: уроки для України

Споживче кредитування стало інструментом економічного розвитку та стабільності на ринках різних країн. У 20-ті роки ХХ століття, коли в США, Канаді, Англії та Австралії з'явилися перші масові форми кредитування населення, це стало суттєвим поштовхом для розвитку внутрішнього попиту та економіки в цілому. За рахунок кредитів споживачі могли дозволити собі великі покупки, такі як автомобілі, побутова техніка, житло, що стимулювало виробництво і збільшувало потреби в товарах та послугах.

З того часу в країнах розвинутої економіки система споживчого кредитування значно змінилася та унеможливилася. Особливо важливою віхою стало середина 50-х років, коли економічне зростання в Європі, зокрема у ФРН, Франції та Італії, стало можливим завдяки інституціям, що сприяли розвитку споживчого кредитування, зокрема банкам та фінсовим компаніям. На це вплинуло багато факторів, серед яких: воєнне відновлення економік, зростання доходів населення, розвиток споживчої культури і, відповідно, збільшення попиту на товари, які люди почали купувати в кредит.

Протягом часу система споживчого кредитування набувала все більшої популярності в інших країнах. Зокрема, в Японії це стало масовим явищем після 60-х років, коли країна переживала бурхливий економічний зріст. Це дозволяло не тільки задовольняти попит населення, але й значно покращувати внутрішній ринок та стимулювати виробництво [36].

Системи споживчого кредитування в розвинених країнах на сьогодні є добре законодавчо врегульованими. Більшість країн мають чіткі правила та обмеження, що визначають, скільки можна позичити, визначають, як оцінювати здатність позичальника погасити кредит. У США, наприклад, це врегульовано жорсткими нормами, зокрема максимальним співвідношенням боргу до доходу, яке не може

перевищувати 35%, і обмеженням на виплати за кредитом, що не повинні перевищувати 28%. Це спрямовано на забезпечення того, щоб позичальники не потрапляли в фінансову пастку, не спроможні виконати свої зобов'язання.

Розвинені країни активно застосовують інструменти для зниження кредитних ризиків, такі як перші внески, які є додатковою гарантією для банків у разі невиконання зобов'язань позичальником. Це забезпечує більшу стабільність фінансових установ, оскільки клієнти, які вносять початкові суми, стають менш ризикованими для кредитування. Перший внесок підвищує відчуття відповідальності позичальників за свої фінансові зобов'язання [37].

З розвитком інформаційних технологій в останні десятиліття, процес споживчого кредитування став значно простішим і доступнішим. Уряди та банки активно використовують онлайн-інформацію для оцінки кредитоспроможності, що значно спрощує процедуру оформлення кредиту для громадян.

Проте, незважаючи на це існують певні ризики для економік, особливо якщо споживче кредитування стає надто широким. Великий обсяг боргів серед населення може призвести до фінансових труднощів як для самих позичальників, так і для економіки в цілому. Погодження фінансової ситуації позичальників може мати серйозні наслідки для фінансових установ, що надають кредити [37].

Кредитні бюро стали складовою частиною фінансових систем багатьох країн, адже вони забезпечують необхідну прозорість і довіру на ринку кредитування.

Успішний розвиток кредитування неможливий без наявності чіткої та доступної фінансової інформації про позичальників, що дозволяє знизити ризики для кредиторів і зробити процес позик доступнішим для населення. Кредитні бюро збирають, зберігають і надають кредитні історії клієнтів, що допомагає банкам та іншим фінансовим установам оцінювати кредитоспроможність позичальників.

З цього погляду система кредитних бюро є інструментом для підтримки стабільності фінансової системи, оскільки вона знижує ймовірність невиконання та боргових криз [37].

Як уже згадувалося, Канаді кредитні бюро почали свою діяльність ще в 1919 році, що стало початком формування системи контролю за кредитними

операціями. Країни, такі як США, Великобританія, Німеччина, Франція, і навіть деякі країни Азії, мають добре налагоджену та законодавчо регульовану систему кредитування, що базується на роботі кредитних бюро. В Україні процес становлення кредитних бюро розпочався лише в 2005 році, і на сьогоднішній день ці організації продовжують розвиватися[37].

Збільшення доступності та прозорості фінансової інформації позитивно впливає на економіку, оскільки зменшується ймовірність невишат за кредитами і зростає довіра як з боку споживачів, так і з боку банків і фінансових установ. Кредитні бюро дають можливість позичальникам отримувати кредити за вигіднішими умовами, оскільки банки можуть оцінити рівень ризику і за потреби адаптувати умови кредитування. Це створює основу для розвитку економіки, стимулює споживчий попит, сприяє зростанню валового внутрішнього продукту (ВВП) і продуктивності праці.

Одним із факторів, що визначають привабливість споживчого кредитування, є ціна кредиту, тобто відсоткова ставка. Вона значною мірою залежить від економічної ситуації в країні, рівня розвитку фінансового сектору та інших факторів, таких як конкуренція серед банків і фінансових установ.

Великобританія - це країна, де кредити на покупку товарів, зокрема автомобілів, мають низьку процентну ставку. Наприклад, на 2013-2014 рік ставка за кредитами на покупку автомобілів не перевищувала 2-3 % річних, що робить таке кредитування доступним і привабливим для населення. Кредитування на покупку автомобіля в Британії зазвичай здійснюється через банківські установи або через кредитування безпосередньо від виробників автомобілів. Термін кредитування зазвичай становить 3 роки, а розмір першого внеску - від 5 до 10 %. Як наслідок, завдяки низьким процентним ставкам багато британців можуть дозволити собі купити нові автомобілі в кредит.

США - у Сполучених Штатах близько 90 % нових автомобілів купуються в кредит. У цьому випадку основним кредитором часто є сам виробник автомобіля або його партнерські фінансові компанії. Термін кредитування зазвичай складає 2-4 роки, а щомісячні виплати варіюються від 300 до 600 доларів. Такі умови,

низькі процентні ставки (від 2-3 %), стимулюють американців активно користуватися кредитами на купівлю автомобілів [37].

Франція та Німеччина мають вищі процентні ставки порівняно з Великобританією та США. Відсоткові ставки на кредити на купівлю автомобілів у Франції коливаються від 7 до 8 % річних, а на побутову техніку можуть досягати 10 %. В Німеччині ставки на споживчі кредити варіюються від 9 до 12 % річних залежно від терміну кредитування, але за умови, що позичальник робить значний перший внесок, ставка може бути знижена до 5-6 % річних [37].

Позики на освіту є однією з найбільш популярних і кредитних послуг в багатьох розвинутих країнах. Це кредити, які надаються банками або державними установами для того, щоб допомогти покрити витрати на навчання, житло, матеріали та інші витрати пов'язані з освітою. В умовах високих витрат на навчання, які зростають від року, такі кредити стають життєво необхідними для багатьох сімей студентів та молодих спеціалістів.

У Великобританії позика на освіту є інструментом фінансування навчання, особливо у вищих навчальних закладах. Розмір позики варіюється, але мінімальний розмір кредиту становить £ 1000, тобто 1000 фунтів стерлінгів. Однією з особливостей кредитування на освіту в Великобританії є те, що немає чітко встановленого максимального розміру позик. Позичальник може отримувати кредитні кошти поступово, за потребою, протягом навчального процесу, зокрема на кожен рік навчання в коледжі або університеті. Такий підхід дозволяє батькам та студентам бути гнучкими і не витрачати всю суму одразу, а отримувати кошти по мірі переходу від одного етапу навчання до іншого.

Термін погашення таких кредитів може бути досить довгим, іноді до 30 років. Це дозволяє позичальникам, особливо студентам, мати змогу почати погашення лише після завершення навчання та влаштування на роботу. Завдяки такому підходу, виплати по кредиту стають доступнішими, оскільки вони не накладаються на студента в період навчання, коли доходи ще відсутні або є мінімальними [37].

У США кредити на освіту є одними з найбільш поширених і популярних видів кредитування, зокрема через високі витрати на навчання у вузах, які можуть досягати десятків тисяч доларів на рік. Умови кредитування у США є дуже індивідуальними і залежать від багатьох факторів, таких як навчальний заклад, де студент має намір вчитися, рівень його доходів, кредитної історії та інших. Як правило, кредити на освіту в США мають низькі процентні ставки, що робить їх доступними для більшості студентів.

Багато кредитів для студентів видаються на весь період навчання, що означає, що студент не повинен сплачувати відсотки під час навчання. Виплати починаються лише після того, як студент закінчує навчання та знаходить роботу. Це допомагає студентам уникати фінансового тиску під час навчання і дає можливість зосередитися на навчанні. Тривалість погашення кредиту зазвичай триває від 10 до 30 років, і з часом, коли студент отримує стабільний дохід, виплати стають легшими для бюджету.

Крім традиційних кредитів на освіту, є інші види позик, які надаються на спеціальні цілі. Це кредити з індивідуальними умовами, що дозволяють фінансувати великі покупки, такі як яхта, ремонт автомобіля, реконструкція будинку, будівництво басейнів або тенісних кортів. Ці кредити зазвичай є гнучкими та дозволяють позичальникам отримувати великі суми грошей на довгострокове використання.

Процедура отримання таких кредитів може бути дуже спрощеною. В Великобританії, наприклад, для отримання такого кредиту клієнту не потрібно зустрічатися з банківським працівником. Все, що потрібно зробити, — це заповнити відповідну форму заяви. Після того як заявка буде оброблена, позичальник отримує повідомлення про те, чи затверджений його кредит. Після цього банк відкриває кредитну лінію для позичальника, і він може використовувати ці кошти на свою ціль, будь то покупка великого товару чи реконструкція [37].

Іншою зручністю є можливість спільного користування кредитом кількома позичальниками. Наприклад, двоє осіб можуть взяти кредит на купівлю великого товару або здійснення ремонту, при цьому кожен з них може надати свої

персональні дані для укладання кредитного договору. Це дозволяє поділити фінансове навантаження на кількох осіб, що може бути зручним для покупок, які потребують великих сум.

Кредити з індивідуальними умовами є відносно новим і гнучким продуктом на ринку фінансових послуг, який надається фізичним особам для здійснення великих покупок або реалізації амбітних проектів. Ці кредити включають в себе фінансування таких великих витрат, як покупка яхти, реконструкція будинку, будівництво басейну чи тенісного корту. Оскільки суми таких кредитів можуть бути досить великими, умови їх надання часто є індивідуальними, залежно від потреб позичальника та фінансових можливостей банку.

У Великобританії, наприклад, процедура отримання кредиту з індивідуальними умовами є досить швидкою та зручною для позичальників. Позичальник має лише заповнити форму заявки, яку можна подати в електронному вигляді або через пошту, не потребуючи особистої зустрічі з банківським працівником. Після обробки заявки позичальник отримує повідомлення про видачу кредиту, який відкриває кредитну лінію, яку клієнт може використовувати для фінансування своїх потреб [37].

Цей процес дозволяє клієнтам швидко отримати кредит для великих витрат без необхідності відвідувати банк, що є великим плюсом для зайнятих клієнтів. Крім того, є можливість спільного користування кредитом кількома позичальниками, що є зручним для сімей або партнерів, які планують спільно фінансувати великі покупки. Кожен учасник отримує можливість подати свою фінансову інформацію в кредитному договорі, що дозволяє більш точно оцінити можливості позичальників.

Диспозиційний кредит став популярним у багатьох країнах Західної Європи та США після Другої світової війни. Він є варіантом кредитування, який, зазвичай, надається фізичним особам і не має чітко визначених термінів погашення та мети використання. Це свого роду «гнучкий» кредит, який може використовуватися для покриття різноманітних фінансових потреб, від побутових до термінових витрат [37].

Основною особливістю диспозиційного кредиту є те, що він не прив'язаний до конкретної мети, на відміну від традиційних споживчих кредитів, які зазвичай мають конкретне призначення, як-то купівля товарів або послуг. Диспозиційний кредит надається за умови, що позичальник має поточний рахунок у банку, на який регулярно надходять його доходи (наприклад, зарплата). Банк оцінює платоспроможність клієнта за історією його поточного рахунку, що дозволяє швидко і без додаткових перевірок надати кредит.

Сума кредиту часто визначається виходячи з двох факторів: регулярних доходів клієнта та обмеження, яке зазвичай становить до двох місячних окладів власника рахунку. Це означає, що сума кредиту буде співвідноситись із фінансовими можливостями клієнта, що забезпечує певний рівень безпеки як для позичальника, так і для банку.

Процентна ставка по диспозиційному кредиту часто вища за ставки за традиційними видами кредитів — наприклад, контокорентного кредиту. Це пояснюється тим, що диспозиційний кредит зазвичай надається без забезпечення, і тому банк бере на себе більший ризик. Незважаючи на вищу ставку, цей кредит є популярним, оскільки він дозволяє вирішити дрібні фінансові питання позичальника без тривалих процедур перевірки та знижує фінансову напругу у випадку виникнення непередбачуваних витрат.

Іпотечне кредитування є одним із основних інструментів для забезпечення громадян житлом у багатьох країнах, і це одна з найбільших категорій кредитування в світі. Іпотечні кредити мають кілька особливостей, які відрізняють їх від інших видів позик. В першу чергу, це довгострокові кредити, які зазвичай видаються під заставу нерухомості, а процентні ставки залежать від макроекономічних умов [36].

У розвинутих країнах Євросоюзу, як і в інших розвинених країнах світу, понад 80 % усіх кредитів надаються під заставу нерухомості. Це дозволяє банкам знижувати ризики, оскільки майно, на яке надається кредит, служить забезпеченням для банку. Іпотечні кредити можуть бути дуже вигідними для позичальників завдяки низьким процентним ставкам, а терміни кредитування

зазвичай дуже довгі — від 15 до 30 років, що робить виплати доступними навіть при великих сумах [36].

Іпотечні кредити є чинником для розвитку житлового будівництва та економіки в цілому. Вони дозволяють широкому колу людей мати доступ до власного житла, не маючи змоги заплатити всю суму одразу. Водночас процентні ставки можуть змінюватися залежно від макроекономічної ситуації та ринкових умов. Це робить іпотечне кредитування чутливим до змін в економіці, таких як коливання процентних ставок або економічні кризи.

У Німеччині іпотечне кредитування є інструментом для громадян, які бажають придбати житло. Процес отримання кредиту на житло є досить простим і прозорим, особливо порівняно з деякими іншими країнами. Для того, щоб отримати іпотечний кредит, позичальнику достатньо подати до банку копії документів, що підтверджують його право власності на майно, яке буде використовуватися як забезпечення кредиту. Це може бути, наприклад, наявне житло або земельна ділянка.

Загальний розмір кредиту, який можна отримати, залежить від вартості об'єкта, який позичальник надає в якості застави. Це означає, що чим вища вартість забезпечення, тим більшу суму можна отримати від банку. Іпотечні кредити надаються на довгий термін — до 30 років. Такі кредити є відносно доступними для широкого кола громадян завдяки великій кількості іпотечних банків і ощадних кас, які працюють на цьому ринку.

У Німеччині процентна ставка за іпотечними кредитами, як правило, переглядається кожні 5 років, що дає можливість позичальникам мати гнучкіші умови в залежності від змін на фінансовому ринку та стану економіки країни. Крім того, існує можливість отримати пільгові кредити для родин з обмеженими доходами, що дозволяє знизити фінансове навантаження на людей, які не можуть собі дозволити стандартні умови кредитування. Це допомагає забезпечити доступ до житла для більш широкого кола громадян, навіть тих, хто має обмежені фінансові можливості [37].

У Франції існує система пільгових кредитів, які надаються для підтримки родин з низькими доходами або для стимулювання придбання власного житла. Ці кредити відомі під назвою «пільгові кредити на вступ у право власності». Вони використовуються для фінансування покупки першого житла або вступу в право власності родинами, які не мають достатньо коштів для цього. Такий підхід є частиною соціальної політики країни, яка спрямована на забезпечення доступності житла для всіх верств населення, незалежно від рівня доходів [36].

Пільгові кредити у Франції можуть надаватися під фіксовану або плаваючу процентну ставку. Термін кредитування зазвичай становить 20 років, що дає можливість позичальникам поступово виплачувати заборгованість, не створюючи при цьому великого фінансового навантаження. Це робить такі кредити доступними для осіб, які можуть не мати достатньо коштів для покупки житла за ринковими умовами. Тому система пільгових кредитів допомагає людям, які хочуть стати власниками нерухомості, але мають обмежені можливості для цього.

Італія має систему пільгових кредитів, які забезпечують доступ до житла для родин з низькими доходами. В Італії пільгові кредити надаються через інститути земельного кредиту та мають термін погашення не більше 25 років. Ці кредити можуть покривати до 100 % вартості придбання житла, що значно полегшує фінансове навантаження на позичальників.

Процентні ставки за такими кредитами знижуються в залежності від того, якими фінансовими засобами володіє позичальник. Це означає, що чим вища фінансова стабільність позичальника, тим вигідніші умови кредитування він може отримати. Для людей з низьким доходом ставки можуть бути значно нижчими, що дає їм шанс стати власниками житла, навіть якщо вони не можуть дозволити собі платити за ринковими умовами.

В Іспанії поширені кваліфіковані житлові кредити, які надаються як державними органами, так і приватними фінансовими установами. Вони мають низькі процентні ставки і вигідні умови погашення, що робить їх доступними для більшості населення, особливо в умовах економічної нестабільності або високих

цін на нерухомість. Кваліфіковані кредити надаються на більш вигідних умовах, ніж звичайні ринкові кредити, завдяки чому покупці можуть отримати краще фінансування для придбання житла [36].

Для стимулювання видачі таких кредитів фінансові органи Іспанії звільняють кредитні установи від необхідності тримати обов'язкові резерви для цих цілей. Це дозволяє банкам та іншим установам видавати кредити на більш вигідних умовах, оскільки вони мають менші витрати на забезпечення ризиків.

3.2. Проблеми та ризики кредитування населення в Україні

Кредитування населення в Україні, хоча й має великий потенціал для підтримки економічного розвитку, стикається з кількома серйозними проблемами та ризиками, що можуть обмежити його ефективність. Нижче розглянемо основні проблеми та ризики, які виникають у сфері кредитування населення в Україні.

Низька платоспроможність населення в Україні є суттєвою проблемою, що значно обмежує розвиток кредитування та сприяє збереженню економічних нерівностей серед громадян. Велика частина українців має невисокі доходи, які часто не дозволяють забезпечити мінімальні потреби для нормального життя, не кажучи про виконання зобов'язань за кредитами. Ці обмеження фінансових можливостей створюють значний тиск на домашні бюджети, особливо коли йдеться про обов'язкові платежі за позиками, які часто виявляються надмірними порівняно з реальними доходами родин. Така ситуація не лише ускладнює виконання зобов'язань за поточними кредитами, а й збільшує ймовірність потрапляння в боргову пастку, що викликає нові фінансові труднощі для позичальників [58].

Багато громадян з низьким рівнем доходу мають доступ до короткострокових позик або позик з високими процентними ставками, що ще більше ускладнює їх здатність виплачувати борги. В умовах високої вартості життя, коли ціни на основні товари і послуги зростають, а доходи залишаються на незмінному рівні, зобов'язання по кредитах стають непосильними для значної

частини населення. Це створює серйозну соціальну напругу, оскільки багато людей змушені вибирати між оплатою за комунальні послуги, медичними послугами або погашенням кредитних боргів. У таких умовах сплата кредиту стає для багатьох лише формальним зобов'язанням без реальної можливості його виконати, що, в свою чергу, підвищує ризик несплатежів і дефолтів [58].

З точки зору фінансових установ, низька платоспроможність населення створює серйозні перешкоди для надання кредитів на вигідних умовах. Банки змушені враховувати високий ризик неповернення коштів, тому вони встановлюють жорсткі вимоги до позичальників. Традиційно банки орієнтуються на такі фактори, як стабільність доходів, наявність застави або поруки, що обмежує доступ до кредитів для людей із нестабільним або низьким доходом. Через це банківські установи не готовий працювати з клієнтами, які не мають стабільних фінансових активів або не можуть надати достатні гарантії для забезпечення кредиту. Це створює бар'єри для значної частини населення, яке, попри потребу у фінансуванні, не може скористатися можливістю отримання кредиту [59].

Така ситуація обмежує доступність фінансових ресурсів для багатьох громадян і створює негативний вплив на економічне зростання в цілому. Кредитування є інструментом стимулювання споживчого попиту, розвитку малого та середнього бізнесу, для покращення життєвого рівня громадян. Відсутність доступу до кредитних ресурсів не дозволяє людям покращувати своє фінансове становище, а бізнесам — розширювати виробництво та інвестувати в інновації. Відтак, зростаючий рівень фінансових труднощів у багатьох родинах може стати серйозним гальмівним фактором для загального економічного розвитку країни.

Іншою серйозною проблемою є високі відсоткові ставки по кредитах, які значно перевищують середньоринкові ставки в розвинутих країнах. В Україні це часто зумовлено економічною нестабільністю, високим рівнем інфляції та ризиками, які банки повинні враховувати при видачі кредитів. Високі ставки є необхідними для компенсації потенційних втрат від можливих несплатежів, але

для позичальників вони означають значно вищу ціну кредиту. Якщо в більшості розвинутих країн ставки знаходяться на значно нижчому рівні, то в Україні навіть для невеликих кредитів громадяни змушені сплачувати суттєво більшу суму у вигляді відсотків [61].

Це створює ситуацію, в якій навіть кредити на дрібні покупки стають дорогими і не завжди виправданими для споживачів. У підсумку, сума виплат по кредиту часто може значно перевищувати саму позичену суму, що робить кредитування економічно неефективним для значної частини населення. Це, в свою чергу, знижує попит на кредити серед громадян і ще більше ускладнює доступ до фінансування для тих, хто потребує допомоги для вирішення своїх фінансових проблем.

Нестабільність економіки та політична ситуація в Україні значно ускладнюють умови для розвитку ринку кредитування. Постійні економічні кризи, політичні турбуленти та війни в сусідній країні створюють серйозні виклики як для позичальників, так і для банків. Економічні потрясіння, включаючи різкі коливання на валютних ринках, змушують багато людей переживати зниження доходів, що веде до серйозних труднощів із погашенням кредитів. Коли економіка перебуває в кризовому стані, доходи громадян часто зменшуються або стають менш стабільними, що негативно впливає на здатність обслуговувати боргові зобов'язання. Це підвищує ризик неплатежів, а для банків – збільшує витрати на управління кредитними ризиками [60].

Політичні кризи та зовнішні конфлікти роблять фінансову ситуацію в країні менш прогнозованою. Інвестори та фінансові установи можуть бути менш схильні до активної кредитної діяльності через невизначеність, що знижує довіру до економічної стабільності. Банки стають більш обережними у видачі кредитів, зокрема через потенційні економічні шоки, які можуть значно змінити умови погашення боргів або навіть призвести до втрати платоспроможності частини позичальників. Таким чином, економічні та політичні ризики негативно впливають на доступність кредитів і на їх вартість, що обмежує можливості населення отримати фінансування [60].

Високий рівень прострочених кредитів є однією з найбільших проблем для українських банків, яка значно ускладнює їх фінансову діяльність та впливає на загальну стабільність фінансової системи. Погіршення економічної ситуації в країні, зниження рівня доходів населення, підвищення вартості життя та нестабільність на ринку праці призводять до того, що значна частина позичальників не може вчасно виконувати свої зобов'язання за кредитами. Відтак, кількість прострочених позик зростає, що стає серйозним викликом для банків, оскільки проблемні кредити складають значну частину загального кредитного портфеля. За даними Національного банку України, частка прострочених кредитів в останні роки залишається на високому рівні, що свідчить про складність ситуації як для позичальників, так і для кредитних установ.

Для банків цей високий рівень проблемних кредитів означає значне збільшення витрат на управління ризиками. Фінансові установи змушені витрачати величезні ресурси на реструктуризацію боргів, що включає переговори з позичальниками щодо нових умов погашення, на створення додаткових резервів для покриття потенційних збитків. Реструктуризація боргів дозволяє знизити рівень прострочення в боргах в короткострочковій перспективі, але вона не вирішує основної проблеми – низької спроможності позичальників, що є причиною виникнення цих проблем. Тому банкам доводиться постійно коригувати свою стратегію кредитування, щоб мінімізувати вплив прострочених кредитів на їх фінансові результати [59].

Високий рівень прострочених кредитів змушує банки переглядати свою кредитну політику. Зокрема, вони посилюють вимоги до потенційних позичальників, збільшуючи процентні ставки, що компенсують ризик неповернення кредитів, або вимагають більш надійних забезпечень для позик. В результаті таких змін доступність кредитів для населення стає ще більш обмеженою, особливо для тих, хто вже має фінансові труднощі або низький рівень доходів. Це, у свою чергу, призводить до зниження пошуків на кредити,

оскільки більшість громадян не може собі дозволити кредити з високими процентними ставками або незручними умовами.

Однією з серйозних проблем, що обмежує доступ до кредитів в Україні, є недосконалість кредитної історії та недостатня інформація про фінансову репутацію позичальників. В Україні система кредитних бюро почала активно розвиватися лише в 2005 році, і на сьогоднішній день вона ще не має такого рівня розвитку, як у розвинених країнах. Інформація про кредитну історію в багатьох випадках є неповною або не оновлюється вчасно, що ускладнює для банків можливість точно оцінити фінансовий стан позичальника. Без чіткої картини платоспроможності кредитору важко прийняти обгрунтоване рішення про надання позики. Це не лише збільшує ймовірність відмови в кредитуванні, але й підвищує ризики для банків. Через недостатню інформації про позичальника банківський сектор не може адекватно оцінити потенційні ризики, пов'язані з неплатежами. Така ситуація призводить до більш жорстких вимог до позичальників або до підвищення відсоткових ставок, що знову ж таки обмежує доступність кредитів для великої частини населення.

Ще однією проблемою є низький рівень фінансової грамотності серед українців. Багато людей не мають достатніх знань про те, як працює система кредитування, як правильно розуміти процентні ставки або які ризики можуть виникнути при взятті кредиту. Через відсутність базових фінансових знань багато громадян беруть на себе кредити, не усвідомлюючи, як це може вплинути на їх бюджет в майбутньому. Вони можуть не розуміти, скільки насправді вони заплатять за кредит, зважаючи на високі відсоткові ставки, або не враховують, що їхній дохід може змінитися протягом терміну кредиту. Це призводить до ситуацій, коли люди не можуть погасити кредити і потрапляють у боргову яму. Проблеми з кредитами стають ще більш гострими, коли недостатній рівень фінансової грамотності поєднується з недостатньою інформацією про стан особистих фінансів [60].

Багато українських банків вимагають заставу або поручителів, що ставить великі бар'єри для тих, хто не має значних активів або не може знайти когось, хто

готовий виступити поручителем. Це особливо стосується малозабезпечених громадян або тих, хто лише починає будувати свою фінансову репутацію. Якщо у людини немає власного майна, яке можна було б використати як заставу, або ж вона не має родичів чи друзів, готових стати поручителями, доступ до кредитування для неї часто закритий. В результаті великі верстви населення не можуть скористатися банківськими послугами для вирішення своїх фінансових потреб, що обмежує їх можливості для покращення життєвого рівня та економічної стабільності [58].

Однією з ключових проблем, яка стримує розвиток кредитування в Україні, є відсутність повноцінно розвинутого ринку споживчих кредитів. Споживче кредитування, яке в більшості розвинених країн є складовою економічної активності, в Україні перебуває на низькому рівні задоволення. Незважаючи на те, що існують різні форми кредитування, доступність кредитних продуктів для більшості громадян залишає бажати кращого. Особливо обмежений доступ до фінансування для повсякденних потреб, таких як покупка побутової техніки чи оплата медичних послуг, через відсутність розвинутого ринку мікрокредитування. Крім того, розвиток онлайн-кредитування, яке дозволяє швидко отримати невеликі суми грошей за допомогою простих процедур, в Україні все ще перебуває на низькому рівні порівняно з іншими країнами. Це обмежує можливості для значної частини населення отримати кредити для задоволення основних фінансових потреб.

Незахищеність прав позичальників в Україні є однією з серйозних проблем, яка суттєво впливає на ринок кредитування та довіру громадян до фінансових установ. У країнах із розвиненими фінансовими системами та добре розбудованим законодавством існують чіткі механізми захисту споживачів кредитних послуг, що забезпечує стабільність ринку та гарантує позичальникам справедливі умови для отримання і погашення кредитів. Однак в Україні ситуація є дещо іншою, і це створює значні труднощі для населення, яке звертається до банків та інших кредитних установ за фінансовою підтримкою.

Однією з основних проблем є недостатня ефективність правової системи, яка не завжди здатна належним чином захистити права позичальників. У багатьох випадках позичальники стикаються з різними видами зловживань з боку кредиторів, які можуть нав'язувати додаткові послуги або умови, не обумовлені в початкових договорах. Наприклад, кредитори можуть без попередження додавати до кредитного договору комісії, страхування або інші непотрібні послуги, що значно збільшує суму, яку позичальник повинен виплатити. Це створює серйозні фінансові труднощі для громадян, оскільки вони не завжди можуть передбачити, скільки фактично вони повинні заплатити, що підвищує рівень невизначеності і стресу [58].

Ще однією проблемою є неправильне застосування штрафних санкцій або умов, що не відповідають правовим можливостям позичальників. У багатьох випадках банки або інші кредитні установи накладають надмірні штрафи за прострочення, що значно збільшує борг позичальника і погіршує його фінансове становище. Наприклад, високі відсотки або несправедливі штрафи можуть призвести до того, що позичальник не може погасити кредит у повному обсязі, що, в свою чергу, веде до накопичення боргів та виникнення проблем з кредитною історією. Такі ситуації часто ускладнюються тим, що позичальники не мають достатньої правової підтримки і не можуть своїх прав, а тому не можуть ефективно захистити себе в суді чи через інші правові інстанції.

Однією з найбільш типових проблем на ринку кредитування в Україні є зміни умов кредитного договору без попереднього погодження з позичальником. Банки можуть односторонньо змінювати умови, збільшуючи ставки або змінюючи строки погашення, що суттєво ускладнює виконання зобов'язань для позичальника. Часто такі зміни відбуваються без належного інформування клієнта, і позичальник дізнається про них лише тоді, коли вже виникає проблема з виконанням умов кредиту.

Відсутність належної правової підтримки позичальників створює додаткові ризики як для самих споживачів, так і для економіки країни в цілому. Позичальники, які не мають можливості захистити свої права, можуть потрапити

в ситуацію, коли через недобросовісні дії кредитора їхні фінансові проблеми значно ускладнюються, що часто призводить до фінансових катастроф і збільшення соціальних напруг. Коли люди не можуть знайти правову допомогу або не знають, як діяти в разі порушення їхніх прав, це може призвести до погіршення загальної економічної ситуації, підвищення рівня бідності та соціальної незадоволеності [60].

Багато українських банків досі не мають ефективних та детально продуманих стратегій для зниження кредитних ризиків. Часто вони вдаються до обмеження кредитування певних груп населення, що знижує доступність кредитів для значної частини громадян. Це особливо стосується тих, хто має нестабільні доходи або погану кредитну історію. Однак такі обмеження можуть призвести до того, що потенційно платоспроможні клієнти залишаються без можливості отримати фінансування. Крім того, банківські установи часто застосовують не найкращі методи оцінки кредитних ризиків, що підвищує ймовірність надання позик особам, які насправді не можуть погасити кредит. Така практика може мати серйозні негативні наслідки для фінансової стабільності банківської системи та економіки країни загалом, оскільки непогашені кредити можуть призвести до збільшення рівня проблемної заборгованості і в кінцевому підсумку призвести до значних втрат банків.



3.3. Стратегії мінімізації ризиків і розвиток цифрових технологій у сфері кредитування

Стратегії мінімізації ризиків і розвиток цифрових технологій у сфері кредитування є напрямками для забезпечення стійкості фінансових установ та покращення доступу до кредитних послуг. Розглянемо ці фактори докладніше.

Мінімізація ризиків у кредитуванні передбачає використання різних інструментів і підходів для зменшення ймовірності несповнення кредиту або фінансових втрат.

Оцінка кредитоспроможності є одним з основних елементів у стратегії мінімізації ризиків кредитування. Традиційно вона базується на аналізі кредитної історії позичальника, його фінансових показників, таких як доходи, витрати, наявність боргів і забезпечення. Проте сучасні технології дозволяють значно вдосконалити цей процес, зробивши його більш точним і швидким.

Одним із найбільш перспективних напрямків у цьому контексті є використання великих даних (big data). Зібрані з різних джерел дані — не лише з фінансових установ, а й з соціальних мереж, онлайн-покупок, поведінки позичальника на Інтернет-платформах — дозволяють створювати більш точну картину кредитоспроможності. Алгоритми, що працюють з великими даними, можуть враховувати не тільки традиційні фінансові показники, але й аналізувати широкий спектр факторів, таких як рівень соціальної активності, стабільність роботи, рівень витрат і навіть поведінкові патерни в онлайні [59].

Такий підхід дає змогу звичайним "несостережуваним" ранише ризики та можливості, що в свою чергу дозволяє точніше оцінювати кредитоспроможність навіть для тих, хто не має традиційної кредитної історії, таких як молоді люди або підприємці на початку свого бізнесу. Такі технології можуть допомогти виявляти потенційні шахрайські чи надто ризиковані позички, що може значно зменшити ймовірність збитків і покращити ефективність кредитування.

Диверсифікація кредитного портфеля є однією з основних стратегій для зниження ризиків, з якими стикаються фінансові установи. Це передбачає розподіл кредитних ресурсів серед різних секторів економіки, типів позичальників та фінансових інструментів. Зокрема, кредитування може бути спрямоване на фізичних осіб, бізнеси, державні установи чи навіть іноземних позичальників. Такий підхід дозволяє знизити вплив негативних змін в одному секторі або категорії позичальників на загальний фінансовий стан банку чи іншої установи. Наприклад, економічний спад у певній галузі може негативно позначитись на здатності бізнесу повертати борги, але при цьому добре диверсифікований портфель, що включає кредити різним типам позичальників і секторам, дозволить зменшити можливі втрати [58].

З іншого боку, прогнозування та моніторинг є невід'ємною частиною ефективного управління кредитними ризиками. Постійний моніторинг ринку та фінансового становища позичальників допомагає вчасно виявляти потенційні загрози та приймати заходи для мінімізації втрат. Це включає аналіз макроекономічних показників, таких як рівень інфляції, зміни процентних ставок або тенденції на ринку праці, які можуть впливати на здатність позичальників виконувати зобов'язання. Крім того, необхідним є використання технологій прогнозування, які дозволяють передбачити майбутню поведінку позичальників, зокрема через аналіз їхнього кредитного рейтингу, фінансових результатів і інших факторів, що можуть свідчити про зміну їхньої платоспроможності. Системи моніторингу, засновані на великих даних (big data) і штучному інтелекті, дозволяють автоматизувати процес моніторингу, що підвищує точність прогнозів і швидкість реагування на зміну обставин.

Цифрові технології значно змінили спосіб, яким здійснюється кредитування, полегшуючи процес для як позичальників, так і кредиторів [61].

Використання штучного інтелекту (ШІ) у фінансовому секторі, зокрема в оцінці кредитоспроможності та управління кредитними ризиками, стає все більш популярним і ефективним. ШІ дозволяє автоматизувати процеси, що традиційно вимагали значних ресурсів. Оцінка кредитоспроможності — це один із основних напрямків застосування ШІ в кредитуванні. Алгоритми машинного навчання можуть обробляти велічезні обсяги даних про позичальників, включаючи фінансову історію, доходи, поведінкові показники та навіть соціальні мережі або інші зовнішні джерела інформації. Такий підхід дозволяє створювати більш точні й індивідуалізовані моделі оцінки, ніж традиційні методи, що базуються лише на базових кредитних показниках.

Крім того, ШІ здатний виявляти потенційно ризикових позичальників на основі складних закономірностей у даних, які можуть залишатись непоміченими для людей. Наприклад, за допомогою алгоритмів можна виявити тенденції в поведінці позичальників, які вказують на можливі фінансові труднощі або навпаки — на підвищену здатність до своєчасного погашення кредитів. Це

дозволяє кредитним установам своєчасно коригувати умови кредитування або відмовляти в наданні позик тим, хто має високий ризик невиконання зобов'язань. Завдяки машинному навчанню можна створювати персоналізовані кредитні пропозиції, які відповідають потребам та можливостям конкретного позичальника, тим самим підвищуючи ефективність процесу [58].

Блокчейн — це технологія, яка може суттєво змінити підхід до забезпечення безпеки та прозорості кредитних операцій. З її допомогою можна створювати незмінні записи про всі угоди, що здійснюються між кредиторами та позичальниками. Завдяки своїй природі, блокчейн забезпечує високу стійкість до змін або маніпуляцій з даними, що значно знижує ризик шахрайства, створює надійну базу для аудиту й контролю за виконанням угод. Усі записи в блокчейн-реєстрі є відкритими та доступними для перевірки, що підвищує довіру між сторонами угоди. Цей рівень прозорості може допомогти не лише в банківській сфері, але й для більш широкого кола фінансових інструментів, таких як позики між фізичними особами чи міжнародні фінансові транзакції.

Крім того, блокчейн дозволяє автоматизувати деякі процеси, такі як підписання угод або перевірка умов кредитних договорів через смарт-контракти. Це дає можливість значно зменшити адміністративні витрати, прискорити процеси та знизити ризик людських помилок. В кінцевому рахунку, застосування блокчейн-технології в кредитуванні може зробити систему більш ефективною, безпечною і доступною для більш широкого кола користувачів, що особливо необхідно для країн з недостатньо розвиненими фінансовими ринками [59].

Платформи цифрового кредитування революціонізують традиційний процес надання кредитів, значно спрощуючи та прискорюючи його. Вони використовують сучасні цифрові технології для автоматизації більшості етапів, включаючи подачу заявки, оцінку кредитоспроможності, ухвалення рішення та навіть надання самої позики. Онлайн-кредитування дозволяє знизити витрати на обробку заявок, оскільки більшість операцій проводиться без залучення людських ресурсів. Кредитні установи можуть значно скоротити адміністративні

витрати, автоматизуючи такі етапи, як перевірка особистих даних, вивчення кредитної історії та навіть верифікація фінансових показників позичальників.

Один із головних аспектів цих платформ — можливість ухвалювати рішення про кредитування в реальному часі. Системи, засновані на алгоритмах машинного навчання та великих даних, здатні автоматично перевіряти позичальників на наявність боргових зобов'язань, вивчати їх фінансову історію та пропонувати індивідуальні умови позики на основі аналізу величезної кількості параметрів. Це дозволяє кредитним установам діяти значно швидше та ефективніше, одночасно знижуючи рівень помилок і упередженості, які можуть виникнути при ручному прийнятті рішень.

Крім того, ці платформи значно покращують доступ до кредитів для більш широкої аудиторії, включаючи тих, хто раніше не міг отримати кредит через обмежений доступ до традиційних банківських послуг. Завдяки зручності й доступності онлайн-сервісів, позичальники можуть подавати заявки на кредити в будь-який час і з будь-якого місця, не потребуючи фізичної присутності в банку чи іншій фінансовій установі [19].

Використання біометричних технологій у процесі онлайн-кредитування дозволяє забезпечити високий рівень безпеки, одночасно значно прискорити процедури. Біометрична аутентифікація, як відбитки пальців, розпізнавання обличчя чи голосу, дає змогу точно ідентифікувати позичальника, що значно знижує ризик шахрайства. Технології біометрії дозволяють позичальникам швидко і безпечно авторизуватися на платформі, без необхідності запам'ятовувати паролі або вводити інші дані, що можуть бути вкрадені або зловживані.

Е-сигнатури, в свою чергу, дозволяють значно спростити і прискорити процес підписання кредитних договорів. Цифровий підпис є юридично обов'язковим і приймається в більшості юрисдикцій, що робить його чудовою альтернативою традиційному паперовому підпису. Це дає змогу уникнути затримок у процесі підписання договорів і знижує потребу в фізичних документах, що не тільки заощаджує час, а й робить систему більш екологічною

та ефективною. Застосування цих технологій дозволяє кредитним платформам надавати свої послуги швидше, зручніше і з більш високим рівнем безпеки.

Мобільні додатки для кредитування стали частиною фінансових технологій, що робить процес отримання кредитів значно простішим і доступнішим для користувачів. Вони дозволяють позичальникам швидко подавати заявки на кредити, не потребуючи відвідування фізичних відділень банків або інших кредитних установ. Завдяки зручному інтерфейсу, користувачі можуть подати заявку в будь-який час і з будь-якого місця, що значно підвищує доступність фінансових послуг. Окрім цього, мобільні додатки дають можливість проводити всю необхідну верифікацію, включаючи підтвердження особистості та перевірку кредитної історії, прямо через телефон, без необхідності взаємодіяти з представниками установи [18].

Один із найбільших плюсів мобільних додатків полягає в тому, що вони дозволяють позичальникам отримувати кредити практично миттєво. Завдяки інтеграції з алгоритмами, які автоматично оцінюють кредитоспроможність, кредитні організації можуть швидко приймати рішення в реальному часі. Користувачі можуть одразу отримувати відповідь на свою заявку та дізнатися про умови кредитування без інших витрат часу, що суттєво прискорює процес порівняно з традиційними методами. Крім того, мобільні додатки дозволяють подавати заявки, де відповідь на заявку могла б займати кілька днів.

Крім подачі заявок, мобільні додатки дозволяють користувачам отримувати консультації у режимі реального часу через чати, віртуальних консультантів або навіть через відеозв'язок з представниками кредитної організації. Це надає позичальникам зручний спосіб отримати роз'яснення по умовах кредиту, відповіді на питання щодо процентних ставок, термінів погашення або інших факторів, що можуть бути важливими для прийняття рішення про кредитування.

Позичальники можуть контролювати стан своїх позик, здійснювати регулярні платежі, погашати кредит достроково, використовуючи зручні мобільні платіжні системи. Це дає користувачам додаткову гнучкість і дозволяє уникнути

можливих штрафів за запізнілі платежі, адже вони можуть своєчасно стежити за своїми фінансовими зобов'язаннями [60].

Для кредитних організацій мобільні додатки є потужним інструментом для покращення взаємодії з клієнтами. Вони дозволяють зібрати корисну інформацію про поведінку користувачів, їх переваги, історію платежів, отримувати зворотний зв'язок у реальному часі. Це дає змогу фінансовим установам краще розуміти потреби своїх клієнтів, адаптувати свої пропозиції та покращувати клієнтський досвід. З іншого боку, автоматизація процесів через мобільні додатки дозволяє знизити навантаження на персонал і підвищити ефективність роботи кредитних організацій, роблячи операції швидшими та менш схильними до людських помилок.

Технології Інтернету речей (IoT) можуть радикально змінити спосіб, яким фінансові установи підходять до кредитування, надаючи нові можливості для моніторингу активів позичальників, зниження ризиків і підвищення ефективності оцінки кредитоспроможності. Основною ідеєю IoT є інтеграція фізичних об'єктів у мережу Інтернету для збору та обміну даними в реальному часі. Це створює нові можливості для автоматичного збору та обробки даних, які можна використовувати для більш точного оцінювання активів, що надаються як застава по кредиту, для постійного моніторингу фінансового стану позичальника [58].

Одним із головних застосувань IoT у кредитуванні є моніторинг активів, що є заставою для позик, таких як автомобілі, нерухомість або техніка в бізнесах. Наприклад, для автокредитів чи кредитів під заставу транспортних засобів, датчики IoT можуть постійно відстежувати технічний стан автомобіля, його місце знаходження та навіть поведінку водія. Якщо автомобіль є частиною застави, постійний моніторинг дозволяє кредитору отримувати реальні дані про стан транспортного засобу. У разі виявлення проблем, таких як несправність чи погіршення стану автомобіля, банк або фінансова компанія можуть вчасно втрутитися і прийняти рішення про коригування умов кредиту або навіть запитати додаткові забезпечення від позичальника.

Так само можна застосовувати IoT для моніторингу іншої застави, наприклад, нерухомості чи обладнання в бізнесах. Сучасні технології дозволяють встановлювати датчики для моніторингу стану будівель або техніки. Для прикладу, у випадку з бізнесом, коли кредит надається під обладнання, система IoT може стежити за роботою обладнання, виявляючи технічні проблеми до того, як вони стануть серйозними. Це дозволяє знизити ризики для кредитора, оскільки отримані дані можуть допомогти у прогнозуванні, чи є в обладнанні ознаки зносу, що може знизити його вартість як застави [58].

Крім того, дані, зібрані через IoT, дозволяють фінансовим установам автоматично і в реальному часі оцінювати здатність позичальника виконувати свої зобов'язання. Наприклад, якщо фінансова установа надає кредит бізнесу під заставу машин або іншого обладнання, вона може постійно відстежувати стан цих активів і своєчасно виявляти можливі проблеми, які можуть вплинути на здатність позичальника погасити кредит. Це дає змогу банкам краще управляти ризиками, приймати більш обґрунтовані рішення про надання нових позик або коригування умов поточних кредитів. Крім того, якщо бізнес виконує план з обслуговування обладнання і не допускає серйозних поломок, то банк може бути більш схильний продовжувати кредитування або надати додаткові кошти на вигідних умовах.



Застосування IoT дозволяє значно знизити ймовірність надання кредиту на основі недостовірної чи неповної інформації. У традиційному кредитуванні банки можуть стикатися з труднощами в точній оцінці застави, особливо якщо позичальник надає застарілі або неповні дані про активи. За допомогою технологій IoT, фінансові установи отримують постійний доступ до актуальних даних, що дозволяє знизити ймовірність помилок у визначенні вартості застави. Технології забезпечують точність і оперативність збору інформації, що робить процес оцінки застави більш прозорим і надійним.

Використання даних в реальному часі відкриває можливості для постійного моніторингу фінансової ситуації позичальників. Наприклад, банки можуть отримувати актуальну інформацію про активи клієнтів, що дозволяє знизити

ризиків несплатежів. Це дозволяє банкам більш ефективно реагувати на зміни у фінансовому становищі позичальників і, за необхідності, коригувати умови кредитування, запобігаючи проблемам з дефолтами [58].

Поглиблена інтеграція традиційних фінансових установ і фінансових технологій (fintech) буде сприяти значному зниженню операційних витрат і підвищенню ефективності надання кредитів. Це відбудеться завдяки використанню інноваційних технологій для автоматизації багатьох етапів процесу кредитування — від подачі заявки до її затвердження та погашення. Fintech-компанії, зазвичай більш гнучкі та технологічно просунуті, зможуть інтегрувати свої рішення з існуючими банківськими системами, створюючи синергію, яка дозволить традиційним фінансовим установам значно знизити витрати на адміністрування операційного ринку. Це дозволить пришвидшити процеси ухвалення рішень, скоротити час очікування позичальників і, зрештою, знизити витрати на кредитування.

Тісніша співпраця між банками та fintech-компаніями може стати кроком до вдосконалення ринку кредитування, забезпечуючи не тільки зниження операційних витрат, але й значне зменшення кредитних ризиків. Fintech-компанії вже мають доступ до потужних інструментів аналізу даних як аналіз великих даних (Big Data), машинне навчання та штучний інтелект, які дозволяють здійснювати більш точну і детальну оцінку ризиків, що виникають при кредитуванні. Завдяки таким інноваційним технологіям банки зможуть більш ефективно адаптувати свої кредитні продукти до індивідуальних потреб позичальників, що зробить процес кредитування більш персоналізованим і доступним для різних верств населення [59].

Одним із найбільших переваг інтеграції банків з fintech-компаніями є можливість використовувати новітні технології для створення точніших і гнучкіших систем оцінки кредитоспроможності. Замість того щоб опиратися лише на традиційні фінансові показники, такі як кредитна історія або рівень доходів, такі платформи можуть враховувати значно більшу кількість змінних. Наприклад, вони можуть аналізувати дані з різних джерел — історію транзакцій

клієнта, його активність у соціальних мережах, використання IoT-пристроїв, таких як смарт-гаджети, що збирають інформацію про фізичну активність або поведінку користувачів. Це дозволяє отримати більш точну картину про фінансову дисципліну позичальника, його звички та навіть здатність до збереження.

Такі інноваційні методи оцінки дозволяють банкам і fintech-компаніям точніше прогнозувати ймовірність повернення кредиту, знижуючи ризик дефолтів та неплатежів. Наприклад, аналіз поведінкових факторів, таких як регулярність витрат, здатність позичальника зберігати гроші або його ставлення до фінансових зобов'язань, може дати значно точніше уявлення про здатність клієнта виконувати свої зобов'язання, ніж традиційні підходи. Крім того, використання даних з онлайн-платформ соціальних мереж дозволяє створювати більш гнучкі й адаптивні моделі кредитування, що підвищує доступність кредитних продуктів для ширшого кола клієнтів, зокрема для тих, хто не має довгої кредитної історії або офіційного доходу.

Завдяки таким нововведенням фінансові установи можуть більш точно вибирати "найкращих" позичальників, що зменшує ризик видати кредит особам з високим потенційним рівнем дефолту. Це не тільки дозволяє банкам скоротити свої витрати на управління банківськими кредитами, а й створює більш стабільний фінансовий клімат, оскільки зменшується ймовірність виникнення ситуацій з неплатежами. Іншими словами, чим більше інформації доступно для аналізу, тим точніше можна приймати рішення щодо надання кредиту і тим меншими будуть ризики для фінансових установ.

Це дозволить зробити кредити більш доступними для населення та бізнесу, знижуючи бар'єри входу на фінансові ринки. Завдяки технологіям, які спрощують процедури та роблять їх більш прозорими, позичальники, навіть з неідеальними кредитними історіями, можуть отримати можливість для кредитування. Для малого та середнього бізнесу це означатиме легший доступ до фінансування для розвитку, що сприятиме економічному зростанню.

Висновок до третього розділу.

У третьому розділі розглянуті основні тенденції розвитку та напрямки вдосконалення кредитування в Україні. Аналіз світового досвіду розвитку ринку кредитування фізичних осіб показав важливість запозичення найкращих практик з інших країн для поліпшення кредитного ринку в Україні. Одним з важливих уроків є необхідність забезпечення доступності кредитів для широких верств населення за умов стабільної економічної ситуації та розвинутої інфраструктури фінансових установ. Однак в умовах війни в Україні, де економічна ситуація є непередбачуваною, застосування світових практик має певні обмеження, і країні потрібно враховувати свої специфічні умови для забезпечення сталого розвитку кредитування.

Проблеми та ризики кредитування населення в Україні, які розглянуті в другій підглаві, вказують на важливість стабільності фінансової системи та наявності ефективних механізмів захисту прав позичальників. Війна та економічні труднощі, які вона приносить, показують значних викликів у процес кредитування. Ризики пов'язані з високими процентними ставками, неплатоспроможністю населення та непередбачуваністю економічних умов, що значно ускладнює надання кредитів особам в короткостроковій перспективі.

Третя підглава, що стосується стратегії мінімізації ризиків та розвитку цифрових технологій у сфері кредитування, є надзвичайно актуальною для України в умовах війни. Цифровізація фінансових послуг має величезний потенціал для забезпечення доступу до кредитування навіть у складних умовах. Вона може сприяти зменшенню ризиків і витрат для фінансових установ, полегшуючи процеси надання та обслуговування кредитів. Водночас для України важливо створити ефективні механізми для забезпечення безпеки даних і зниження кіберризиків у цих умовах.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Перший розділ роботи поглиблено досліджує теоретичні основи кредитування населення, розглядаючи його сутність, класифікацію кредитів та нормативно-правове забезпечення цього процесу в Україні. Початково, сутність кредитування є важливим елементом фінансової системи, що забезпечує можливість населення отримувати фінансові ресурси на певний термін для покриття особистих або сімейних потреб. Кредитування виступає важливим механізмом стимулювання попиту на товари та послуги, розвитку різних секторів економіки, зокрема, споживчого сектору. Завдяки доступу до кредитів, домогосподарства можуть здійснювати великі покупки, такі як житло, автомобілі, побутову техніку та інші товари тривалого користування, що підвищує рівень життя населення в цілому.

Класифікація кредитів для населення є важливою, оскільки вона дозволяє визначити різноманітні варіанти кредитних продуктів, які пропонуються банками та іншими фінансовими установами. Це можуть бути споживчі кредити, які найчастіше використовуються для особистих потреб, іпотечні кредити для придбання житла, автокредити для покупки транспортних засобів, кредити для освіти, ремонту чи медичних потреб. Кожен з цих кредитних продуктів має свою специфіку — наприклад, іпотечні кредити часто мають довгострокові терміни і забезпечуються майном, тоді як споживчі кредити можуть бути короткостроковими і менш обтяжливими за умовами.

Що стосується нормативно-правового забезпечення, то в Україні кредитування населення регулюється низкою законів та підзаконних актів, що встановлюють правила для банків, небанківських фінансових установ та позичальників. Це включає в себе закони, що регулюють банківську діяльність, захист прав споживачів, правила щодо колекторської діяльності, щоб уникнути зловживань при поверненні боргів. Наявність розвинутої правової бази є основою для безпечних кредитних операцій, які мають захищати як інтереси позичальників, так і кредиторів. В Україні за останні роки було проведено низку реформ для вдосконалення кредитного ринку, що включає підвищення прозорості

кредитування, посилення контролю за фінансовими установами, зменшення рівня неплатежів за кредитами. У результаті, кредитування населення стало більш доступним, однак і з'явилися нові виклики, зокрема через нестабільність економічної ситуації та зовнішні політичні фактори.

Банківська система кредитування України є важливим елементом національної економіки, що забезпечує доступ громадян та бізнесу до фінансових ресурсів. Станом на 1 березня 2024 року, в Україні функціонує 63 комерційні банки, серед яких 26 — з іноземним капіталом, включаючи 19 банків із повністю іноземним капіталом. 5 банків перебувають у державній власності: АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», АБ «УКРГАЗБАНК» та АТ «СЕНС БАНК» [24].

Дані на рис. 2.1 показують, що кількість діючих комерційних банків в Україні зменшилась з 117 до 63 з початку 2016 року по кінець 2024 року, що означає зниження на 54 установи. Зменшення кількості банків не завжди слід трактувати як негативне, оскільки це може бути результатом виведення з ринку непрацюючих установ. Цей процес позитивно впливає на ефективність роботи банківської системи через зниження рівня конкуренції. Водночас кількість відокремлених підрозділів банків в Україні збільшилась з 11871 одиниць у 2016 році до 5138 підрозділів на початок 2024 року, що є зниженням на 6733 підрозділи [10].

Згідно з даними Національного банку України, загальний обсяг заборгованості за банківськими кредитами станом на 1 березня 2024 року становив 1 022 565 млн грн. З цього обсягу банки нарахували доходи в сумі 92 174 млн грн, що становить 9,01% від загальної суми кредитного портфеля. Це вказує на стабільний рівень доходності банківських кредитів, незважаючи на зменшення кількості банківських установ. Водночас, загальний обсяг наданих кредитів у банківській системі України за 2024 рік показує стійке зростання — з 1 020 090 млн грн на початок лютого до 1 153 080 млн грн на початок грудня, що є зростанням на 13% [10].

Динаміка структури банківських кредитів за категоріями позичальників станом на 1 березня 2024 року показує, що найбільшу частину кредитного портфеля займають кредити суб'єктам господарювання — 75,73% або 774,4 млрд грн. Це підтверджує, що комерційні банки зосереджують значну частину своїх ресурсів на

фінансуванні бізнесу, що важливо для розвитку економіки України. Кредити, надані фізичним особам, становили 230,9 млрд грн або 22,58%, а кредити органам місцевої влади — лише 1,68% від загальної суми кредитного портфеля [24].

Аналіз структури споживчих кредитів, наданих домашнім господарствам у 2022-2024 роках, показує, що загальна частка кредитів на споживчі цілі залишалася високою: у 2022 році — 83,7%, у 2023 році — 82,9%, а в 2024 році знову зросла до 84,2%. Кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості становили 10,6% у 2022 році, збільшившись до 11,2% у 2023 році та зберігши цей рівень у 2024 році. Таким чином, попит на іпотечне кредитування залишався стабільним, незважаючи на економічні труднощі [10].

У процесі проведеного дослідження були виявлені кілька ключових проблем, що стримують розвиток банківської системи України. Однією з найбільш значущих є зменшення кількості банків в Україні. За останні роки число комерційних банків зменшилось з 117 до 63, що є наслідком виведення з ринку непрацюючих установ, але водночас це призводить до зменшення конкуренції, що негативно впливає на доступність фінансових послуг для населення та бізнесу. Зменшення кількості банківських відділень обмежує можливість для населення отримувати послуги в деяких регіонах, що особливо актуально для сільської місцевості.

Іншою проблемою є високі процентні ставки по кредитах, що ускладнюють доступність кредитних ресурсів для фізичних осіб і підприємств. Це особливо болісно для малого та середнього бізнесу, що має обмежену можливість залучати фінансування для розвитку. Незважаючи на зростання загального обсягу кредитування, особливо у бізнес-секторі, доступ до дешевих і довгострокових кредитів для населення залишається обмеженим. Проблема ускладнюється високою вартістю іпотечних кредитів, що робить їх недоступними для більшості українців, адже ставка по таким кредитам залишається високою.

Ситуація ускладнюється ще й війною, яка триває в країні. Військовий конфлікт серйозно впливає на економічну ситуацію: зниження економічної активності, руйнування інфраструктури, скорочення інвестиційного потоку, а підвищення ризиків для банківських установ. Це призводить до нестабільності на фінансових ринках, що відображається на ставках по кредитах та на рівні довіри до банків.

Для вирішення цих проблем важливо впроваджувати ефективні заходи. Одним із рішень є стимулювання конкуренції на ринку банківських послуг. Це може бути досягнуто як за рахунок підтримки малих і середніх банків, так і через розробку нових механізмів, які сприятимуть розвитку інклюзивного банкінгу в Україні. Водночас необхідно розробити програми, що дозволять знизити процентні ставки для кредитування населення і малого бізнесу, аби зробити фінансування доступним.

Необхідно знижувати ставки за іпотечними кредитами, що дозволить зробити житло доступнішим для середнього класу та сприятиме розвитку будівельної галузі. Додатково, держава може розглянути можливість підтримки програм субсидування іпотечних кредитів або покращення умов надання таких кредитів.

Невід'ємною частиною зміни повинна стати стабілізація економічної ситуації через запровадження політик, що дозволяють регулювати процентні ставки відповідно до рівня інфляції та економічних умов. У цьому контексті важливо впроваджувати інструменти, які дозволять банкам знижувати ставки під час стабілізації економічної ситуації.

Насамкінець, варто звернути увагу на досвід інших країн, таких як США і країни ЄС, які успішно впроваджували програми підтримки іпотечного кредитування та малих підприємств. Багато з цих механізмів можуть бути адаптовані до українських реалій та застосовані для покращення доступу до фінансування, зокрема для бізнесу та населення.

У результаті проведеного дослідження можна стверджувати, що для покращення ситуації в банківській системі необхідно розвивати конкуренцію, знижувати ставки по кредитах і іпотеці, застосовувати досвід інших країн для вирішення економічних проблем, зокрема у період війни, коли економічна ситуація в країні залишається нестабільною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрос С. В. Фінансово-кредитні установи як елемент інноваційної інфраструктури. Матеріали міжнародного симпозиуму «Інноваційна політика та законодавство в Європейському Союзі та Україні: формування, досвід, напрямки наближення» (XXIV Київський міжнародний симпозиум з наукознавства та науково-технічно-го прогнозування), м. Київ, Україна, 2-3 червня 2011 р. Київ : Фенікс. 2011. 383 с.
2. Берназюк О.О. Проблема наукового визначення поняття цифрових технологій у праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія Право*. 2017. Випуск 47. Том 2. С. 83–86. URL: <https://cutt.ly/V5OTdY1>.
3. Бошота Н., Юрчиш В. Проблеми перспективи кредитування банками фізичних осіб в Україні. *Матеріали виступів*. 2018. № 8 (60). С. 382-385.
4. Вербицька В., Коваленко В. М. Напрямки розвитку ринку кредитування в сучасних умовах України. *Корупційне господарство міст*. 2020. № 155. С. 34-40.
5. Гасій О.В., Коваленко В. М. Перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. No1. URL: <http://ojs.dsau.dp.ua/index.php/ekonomika/article/view/22961>
6. Гладчук О.М., Ткачук І.Я., Харабара В.М. Банківські операції: в схемах, таблицях, коментарях : навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 208 с. 2
7. Григораш Т.Ф., Пільгуй С.С. Банківське кредитування в Україні: сучасний стан, основні проблеми та шляхи їх вирішення. *Економічний простір*. 2012. №62. С. 119–124.
8. Дереза В.М. Структура кредитного ринку України. *Інфраструктура ринку*. 2021. Випуск 61. С. 212-215. 3
9. Дзюбенко А.Д. Особливості розвитку споживчого кредитування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. №27-2. С. 87-92.

10. Динаміка кількості діючих структурних підрозділів банків України. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
4

11. Доценко І.О., Доценко В.В. Сутність та значення кредитної діяльності банку у сучасних умовах економічного розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 12. Ч. 1. С. 94–98.

12. Дубина М. В., Жаворонок А. В., Савчук Д. Г. Світовий досвід розвитку пірингового (P2P) кредитування. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 45. С. 145-151.

13. Дудинець Л.А. Розвиток фінансових технологій як фактор модернізації фінансової системи. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 794-798.

14. Жежерун Ю. В. Банківське кредитування фізичних осіб в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Фінансовий простір*. 2019. №2. С. 41-52.
5

15. Жукова Н. К. Значення зовнішніх банківських кредитів в Україні. *Економічний часопис*. 2011. № 5-6. С. 4-7.

16. Історія економічних чинників / [Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко, А. М. По-ручник]. – К.: КНЕУ, 2001. 564 с. 6

17. Калашнікова Т.В., Самохіна С.А. Розвиток ринку фінансових технологій в Україні як фактор сприяння фінансовій інклюзивності. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва*. Серія Економічні науки 2018. № 3. С. 201-210.

18. Колеснік Я. В., Криворучко А. О. Перспективи розвитку фінансового менеджменту у сфері споживчого та іпотечного кредитування. *Економіка та держава*. 2018 № 11. С. 77-80.

19. Конституція України від 01.01.2020. № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> 7

20. Мазараки А., Волосович С. Fintech у системі суспільних трансформацій. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 2. С. 5-16.

21. Москальов А. А. Сучасний стан та заходи стимулювання кредитування фізичних осіб в Україні. *Москальов А. А., Стельмах А. А. Сучасний стан та заходи стимулювання кредитування фізичних осіб в Україні, Scientific journal «ΛΟΓΟΣ. The art of scientific mind»*. 2018. № 1. С. 42–45. 8

22. Непочатенко О.О. Роль кредитного ринку в забезпеченні банківськими кредитами сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2020. № 23. С. 10–16. 9

23. Осадчий Є. Сучасний стан та проблеми банківського споживчого кредитування в Україні. *Ринок цінних паперів України*. 2014. № 11-12. С. 97-102.

24. Основні показники діяльності банків в Україні. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/en/statistics/supervision-statist#110>

25. Остапчук Я. М. Дослідження сутності кредиту. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/62_ukr/200.pdf

26. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/p>

27. Охрименко І.Б. Споживчий кредит в Україні: реалії та перспективи розвитку: Автореф. дис... канд. екон. наук / Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана. Київ, 2015. 21 с.

28. Петрук О. М. Банківська справа: навчальний посібник / за ред. Ф.Ф. Бугиця. Київ : Кондор, 2004. 461 с.12

29. Поченчук Г.М. Фінансові технології: розвиток і регулювання. *Економіка і суспільство*. 2017. №13. С. 1193-1200. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/200.pdf.

30. Прасолова С. П., Вовченко О. С. Банківські операції : навчальний посібник та практикум. Київ : «Центр учбової літератури». 2013. 568 с.
31. Прилуцький А. М. Споживче кредитування в Україні та його особливості. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7459> .13
32. Прилуцький А. М., Пахалюк Л. В. Споживче кредитування в Україні та його особливості. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. С. 7
33. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> 14
34. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> 15
35. Про кредитні спілки: Закон України від 14.07.2023 № 3254-IX. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-IX#Text> 16
36. Ревуцька І. В. Кредитування іسهлення: зарубіжний досвід і перспективи розвитку в Україні. *Ефективна економіка*. 2012. №2. 22-23с.
37. Риндіна Д.С. Зарубіжний досвід банківського кредитування фізичних осіб. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер. : Економіка. 2010. Вип. 15. С. 298-302.
38. Ричка М. А. Фондовий ринок України в умовах євроінтеграції. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 16. С. 16-20. 17
39. Рябко Л. Г. Правове регулювання кредитних відносин згідно із законодавством України : дис... канд. Юрид. наук : 12.00.03 / Рябко Людмила Григорівна., 2001. 218 с.18
40. Савлук М. І., Мороз А. М., Пуховкіна М. Ф. та ін. Гроші та кредит : підручник / за заг. ред. М. І. Савлука. Київ : КНЕУ, 2001. 602 с.19

41. Савчук В., Мазурок П., Панчук А. Проблеми оптимізації управління споживчим кредитуванням комерційних банків. *Банківська справа*. 2007. № 2. С. 50-55.

42. Самошкіна І. Д. Зарубіжний досвід організації споживчого кредитування. *EDITORIAL BOARD*. 2022. С. 220-225.

43. Семенов А.Ю., Кривич Я.М., Цирулик С.В. FinTech технології: суть, роль і значення для економіки країни. *Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*. Серія: Економіка. 2018. Вип. 2(67). Т. 23. С. 100-105.

44. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / Скакун О. Ф. Харків: Консум; Ун-т внутр. справ, 2000. 704 с.20

45. Солодка О. О. Інноваційна кредитна діяльність в механізмі банківського маркетингу. *Фінанси*. 2016. № 2. С. 74–76.

46. Статистика фінансового сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistics/sector-finance>

47. Стецько М. В. Фінансовий ринок України у контексті глобальної конкурентоспроможності. *Економічні науки: наук. праць*. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. Т. 25. № 1. С. 160–168.

48. Тарасевич Н.В. Проблеми розвитку ринку кредитування фізичних осіб. *Аграрний вісник Причорномор'я*, Економічні науки. 2009. № 49. URL:

<http://lib.osau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1056/1/Tarasevich%20N.V..pdf>

49. Тарасюк М.В., Коцєєв О.О. Інновації в глобальній цифровій сфері: оцінка трансформацій. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. Вип. 131. С. 94-110.

50. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text_23

51. Черниш О. В. Банківські послуги з кредитування фізичних осіб в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління, 2022. № 1(4). URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-08-01>

52. Чуб П. М. Підходи до управління кредитним портфелем комерційного банку : дис. канд. екон. наук : 08.04.01 / Чуб Павло Михайлович. Київ, 2003. 237 с.24

53. Шевчук І. Б. Банківське кредитування в Україні: ретроспективний аналіз і перспективи зміни. *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 4(14). С. 324-328.

54. Шишкіна О. Цифрові технології фінансових установ: ризики і перспективи використання. *Проблеми і перспективи розвитку економіки регіону*. 2023. Вип.19. Т.2. С. 130-143.

55. Шишкіна О., Волошин Д., Гинзбург Д. Вплив цифрових технологій на стратегії розвитку фінансових посередників в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2024. № 1(35). С. 177-189.

56. Шишкіна О. В. Механізми управління фінансовими ризиками промислових підприємств: теорія, методологія, практика : монографія. Чернігів : ЧНТУ, 2020. 318 с.

57. Яструбецька Л.С. Аналіз особливостей залучення вітчизняними підприємствами банківських кредитів. *«Young Scientist»* 2015. №12 (27). С. 195-198.

58. Arner D. W., Buckley R. P., Zetsche D. A. Fintech for financial inclusion: A framework for digital financial transformation. UNSW Law Research Paper. 2018. Pp.18-87. URL: [mode:https://www.ada-micro-finance.org/sites/default/files/2020-12/fintech-for-financial-inclusion-a-framework-for-digital-financial-transformation.pdf](https://www.ada-micro-finance.org/sites/default/files/2020-12/fintech-for-financial-inclusion-a-framework-for-digital-financial-transformation.pdf).

59. Del Sarto N., Gai L., Iclasi F. Financial innovation: the impact of blockchain technologies on financial intermediaries. *Journal of Financial Man-*

agement, Markets & Institutions. 2024. Vol.12(1). URL: <https://www.worldscientific.com/doi/pdf/10.1142/S2282717X23500056>.

60. Ghosh S. Changing role of financial intermediaries due to electronic technologies. International journal of engineering science. 2016. P.66-71. URL: https://www.academia.edu/download/62000560/Changing_Role_of_Financial_Intermediaries_due_to_Electronic_Technologies_20200205-126203-1safe6i.pdf.

61. Huebner J. Vuckovac D., Fleisch E., Ilic A. Fintechs and the New wave of Financial Intermediaries. PACIS. 2019. P. 3. URL: <https://www.alexandria.unisg.ch/bitstreams/fbb72c67-1fd7-4153-8be9-2a2b04c37444/download>.

62. Trapanese M., Lanotte M. Financial intermediation and new technology: theoretical and regulatory implications of digital financial markets. Bank of Italy Occasional Paper. 2023. No. 758. URL: https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/qef/2023-0758/QEF_758_23.pdf.



АНОТАЦІЯ

Шевченко Б.В. «Кредитування населення в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку».

Кваліфікаційна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування», ВНЗ «Національна Академія управління», м. Київ, 2025 р.

В кваліфікаційній роботі розкриті основні теоретичні аспекти та нормативно-правове забезпечення процесів кредитування, аналіз стану та рекомендації щодо визначення ролі кредитування населення в Україні та перспектив розвитку. Основною увагою у кваліфікаційній роботі приділено сучасним тенденціям розвитку ринку кредитування населення в Україні з урахуванням світового досвіду.

На основі оцінки сучасного стану кредитування населення в Україні було визначено основні фактори, що впливають на розвиток кредитування населення, а також виявлено основні проблеми та ризики.

В результаті проведеного аналізу дослідження світового досвіду було запропоновано стратегії мінімізації ризиків та визначено основні напрями розвитку цифрових технологій у сфері кредитування населення в Україні.

Ключові слова: кредит, кредитування населення, кредитний ризик, споживчий кредит, цифрові технології.

ANNOTATION

Shevchenko B.V. «Consumer Lending in Ukraine: Current State and Development Prospects.»

Qualification work of the second (master's) level of higher education in the specialty 072 «Finance, Banking, Insurance and stock market», Educational Program «Finance, Banking, and Insurance,» National Academy of Management, Kyiv, 2025.

This qualification thesis explores the key theoretical aspects and regulatory framework of lending processes, analyzes the current state, and provides recommendations for defining the role of consumer lending in Ukraine and its development prospects. The main focus is on modern trends in the development of the consumer lending market in Ukraine, considering global experience.

Based on the assessment of the current state of consumer lending in Ukraine, the key factors influencing its development have been identified, along with the main problems and risks.

As a result of the conducted analysis and the study of global experience, strategies for risk minimization have been proposed, and the main directions for the development of digital technologies in the field of consumer lending in Ukraine have been outlined.

Keywords: *credit, consumer lending, credit risk, consumer loan, digital technologies.*

